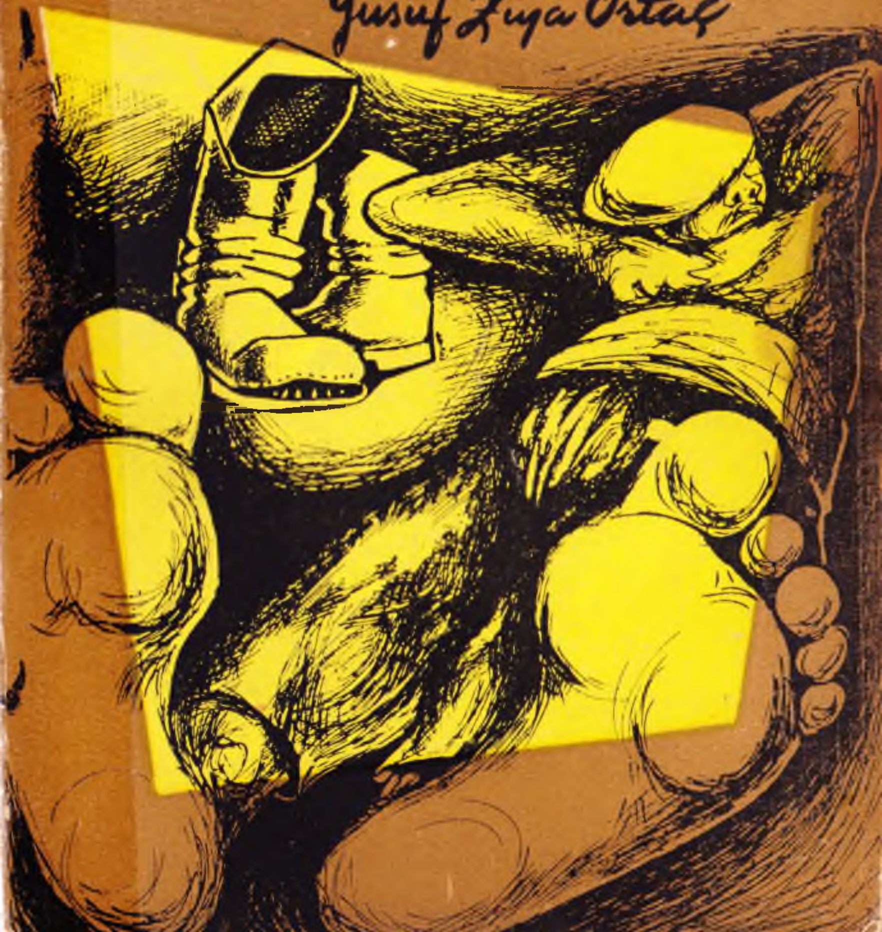
SARIÇİZMELİ MEHMET AĞA

Yusuf Ziya Ortaç

Akbaba
MİZAH YAYINLARI

Onüçüncü
Kitabını
Sunar

SARI ÇİZMELİ MEHMET AĞA

FIKRALAR

YUSUF ZİYA ORTAÇ

SARI ÇİZMELİ MEHMET AĞA'YA

Beni tanıyamadın, değil mi ağam?... Ne adımı duymuşluğun vardır, ne yüzümü görmüşlüğün... Yazın Anadolu kulübüne gelmez, kışın Serkl Doryan'a gitmez, hattâ arasıra Lebon pastahanesine, Melek sinemasına bile uğramazsın ki...

Ama, ben seni doğduğundan beri görür, bilir, tanırım: Yüzün, gözbebeklerimde kırış kırış, güneş yanığı çizgilerdir. Sesin, kulaklarımda alev alev iniltilerdir ve kıyafetin, kalbimde liyme liymedir senin!.

Her adım başında seninle karşılaşırız Sarı Çizmeli Mehmet Ağam: Bakarım, sırtında patlak bir küfe, alaca karpuzları doldurmuş, yaz güneşi altında yüzün mosmor, bir yokuş tırmanıyorsun... Bakarım, bir kış sabahı, gözlerin buğulu apartıman camlarında, el sallayacak bir hayal arıyarak geçmektesin!

Galatada hanın, Beyoğlunda dükkânın, Maçkada apartımanın yoktur ki, telefon rehberinde adın olsun, adresin olsun senin...

Senin sarı çizmen bile çıplak ayaklarında kurumuş dağ topraklarıdır.

Sen, vatan haritası üstünde, yüzde seksen varlığınla hâlâ meçhul bir Sarı Çizmelisin, Mehmet Ağam!

Ebesiz doğarsın, ilâçsız büyrsün, ve... doktorsuz ölürsün sen!

Yayıktan aldığın bir tokaç tereyağ benim, folluktan aldığın iki yumurta benim, bahçenden topladığın üç beş avuç fındık benimdir.

Köy kahvesinde, yılların eskittiği yağlı kâğıtlarla, bir... bir paketine değil, bir cıgarasına, bir tek köylü cıgarasına, oynadığın iskanbilin adı, bizim dilimizde «kumar» dır. Koca İstanbul, başını hayıflana hayıflana iki yana sallıyarak sana yanar:

— Ah, bu köylümüzdeki kumar iptilâsı!......

Bilmezsin ki ağam, şehrin yeşil masasında senin bir yıllık - hayır, hayır - bir ömürlük bütçenin adı rakam değil, kelimedir:

— Banko!..

Bu iki heceyle bir cepten bir cebe kaç sarı çizmeli Mehmet ağanın nakafası aktarma olur?.. Okadar sayı bilmezsin ki, söyliyeyim sana!..

Bilirim ağacığım, bilirim: Tekel'in rakısı değil, Alpullunun şekeri bile sizin toprak çatınız altında «lüks» tür. Ama sen, bir köy düğününde iki kadeh içsen, şehrin bütün fazileti nutka gelir:

— Ah bu köylümüzdeki içki iptilâsı!..

Peki, ya senin hakkın Mehmet ağacığım, ya senin hakkın? Sen ki, yurdda Cumhuriyet ilân eden 101 pâre topla beraber «efendi» ilân edilmiştin: İnkılâp Türkçesinde senin otuz yıllık ismin «efendimiz»dir!.

Ne dersin Sarı Çizmeli Mehmet ağa, acaba bu kelimenin mânasına kavuşturamıyacağımız için midir ki, bir yandan seni «efendimiz» ilân ederken, bir yandan da «bey» liği, «paşa» lığı ve «efendi» liği kaldırdık!

Hayır Sarı Çizmelim, hayır... Okadarcığını biz de biliriz artık: Efendilik, ne toplar atılarak verilir, ne fermanlar yazılarak alınır. O, bir yaradılış işi ve bir tarih oluşudur.

Sen, asırlar boyu sabrın, kitabeleştirdiği çizgi çizgi alnınla efendi doğdun, efendi yaşadın, ve efendi öleceksin Sarı Çizmeli Mehmet Ağa..

25 Eylûl 1952

TÜRK KÖYLÜSÜ

Varlığımızın ana kaynağı köydür: Yemen çöllerine onu gömdük. Arnavutluk dağlarında o yatıyor. Sarıkamış, Çanakkale odur. Sakaryanın aynasında onu görürüz.

Köyde davul, sınırdaki toplarla beraber gümbürder. Sel, onun yuvasını basar. Dolu, onun tarlasını bozar. Çekirge, onun mahsulünü biçer. Güneş, onun toprağını yakar ve sıtma, sapsarı derisiyle onun kemiklerine yapışır.

Köyün gıdasını şehrin kursağına, köyün yakıtını şehrin ocağına onun sırtında taşırız.

Şu gözleri hasetle açılmış apartmanların harcını onun alın teri yuğurdu. Şu yataklı vagonların yumuşak havası içinde geçtiğimiz sarp dağları onun pazısı deldi. Şu kaloriferlerimizde yanan kömürü, yeraltı zindanından onun kazması söktü.

Ekmeğimizdeki buğday o, tenceremizdeki pirinç o, çayımızdaki şeker odur.

Edebiyatta onun bir adı var: Mehmetçik!

Onu kaldırınız, Türk tarihi kalmaz.

EFENDİMİZ

Onun adı yirmi beş yıllık inkılâp lûgatinde budur: Efendimiz! Türk köylüsünü, Edebiyat-ı cedideden nasıl:

Çoban kaval çalar, anın
Hayatı şairanedir!

Diye tanıdıksa, Türk halkını da inkılâp edebiyatından böyle tanıdık: Efendimiz!

Fakat ben efendimizi, dört gün dört gece süren bir Karadeniz yolculuğunda tanıdım.

Gemide, efendimizin bir yeri vardır: Güverte!

Güneş efendimizin üstüne doğar, rüzgâr efendimizin üstüne eser, yağmur efendimizin üstüne yağar!

Efendimiz, bu yolculukları yalnız insanlarla yapmaz. Güvertede atlar, eşekler, koyunlar, hattâ tavuklarla horozlar bile efendimizle bir arada seyyahat ederler.

Güverte, biraz yatak odası, biraz ahçı dükkânı, biraz ahır ve biraz kümestir.

Bir öğle üstü, ayak patırdılarına karışan kemençe sesile pencereye koştum: Karadeniz çocukları horon tepiyordular. Buna bir isim ararsanız, hiç düşünmeden koyabilirsiniz: Paçavra dansı!

Parça parça esvapların ürperen yamaları içinde, efendilerimiz, rüzgârlara katılmış alaca yapraklar gibi neredeyse denize uçacaktılar...

Burada, sefaletin bile sınıflara ayrıldığını gördüm: Yorganlı sefalet, paltolu sefalet, ceketli sefalet ve... Mintanlı sefalet!

Güverte yolculuğunun kendine göre bir konforu olamaz mı?..

Size, gözlerinizi evinden fırlatacak bir haber vereyim:

Tırhan ve Kadeş gemilerinin güvertelerindeki ranzaları — iki katlı karyolaları — kendi ellerimizle sökmüşüz: Hayvanlara yer açmak için!

Yirmi beş yıllık halkçılığımız kötü bir edebiyattan ibarettir. Affet bizi efendimiz!

YARIMLAR SALTANATI

Kulaklarımıza yirmi milyon ağızın uğultusile çarpan bütün şikâyetlere tek suçlu bulabiliriz: Yarım adam!

Saray saltanatını, softa saltanatını, zorba saltanatını yıkarken Cumhuriyet, yirmi dört yılda yalnız bu saltanatı yıkamadı: Yarımlar saltanatı!

İlimde yarım adam + sanatta yarım adam + fende yarım adam + idarede yarım adam = Çektiklerimiz!

Eğer, güzel türkçemiz «K» ların ve «G» lerin hücumile kargalar diline döndüyse...

Eğer, çocuğumuzun elinde, bilgimizi, duygumuzu isyan ettiren bir cahil kitap varsa...

Eğer, medenî kanun imam nikâhını hâlâ kaldıramadıysa...

Eğer, Türkiyenin Nil vadisi Adanayı kâh güneş çarpıyor, kâh sel boğuyorsa...

Eğer, eğer, eğer... Hepsinin başında ve sonunda bir yarım adam arayınız!

Bütün adam, kendi kendisine güvenmenin asîl emniyeti içindedir. Ayakta durabilmek için dayanak aramaz.

Yarım adamlar ise, yüz yarım adamın bir bütün adam edemiyeceğini bildikleri için, menfaatin gizli bağlariyle, birbirlerine sımsıkı sarılmışlardır.

Yeni bir inkılâp ile yarımlar saltanatını devirmedikçe hiç bir işimizin bütün olmıyacağına inanmalıyız!

HASAN TAHSİN

Hepimizin hayatında, dost, akraba, komşu, arkadaş bir Hasan Tahsin vardır belki. Fakat hepimizin müşterek Hasan Tahsinini, tek Hasan Tahsini, millî Hasan Tahsinimizi tanıyor musunuz?

Hayır, tanımıyorsunuz elbet. Nereden tanıyacaksınız ki, yirmi dört yılın tarihinde onun adı yoktur. Şairler, onun destanını yazmadı. Fırçalar onun yarasiyle kan ağlamadı ve heykeltıraşlar onu mermere işlemediler.

Onu, babalarımız bilmiyor, biz duymadık ve çocuklarımız tanımıyacak!

İnkılâbın apartımanlı kahramanları ve milyoner idealistlerinden iğrenen millî hafızayı, Hasan Tahsinin mübarek hâtırasile yıkayalım:

Hasan Tahsin, «Kordon rıhtımına çıkan Yunan Efzun alayının başındaki mangaya rovelverle ateş ederek ilk silâhı patlatan ve orada vatan için ölen genç fedai» dir (*).

Bir orduya karşı tek adam!

Schopenhauer: «İnsanın, bütün hayat boyunca elde edeceği en yüksek vasıf, kahramanlıktır.» der.

Hani bu kahramanın şehit düştüğü yerde yükselen heykeli?

İstikbale şekil verecek nesillere bu örnekleri göstermezsek, çocuklarımızdan nasıl şikâyet edebiliriz?

Kahramanlıklar, kahramanlarile beraber toprak oldukça, kazanç zekâsı, fikir zekâsını yenmekte devam edecektir.

(*) İstiklâl savaşında Garp cephesi nasıl kuruldu? Yazan: Tekirdağ mebusu Rahmi Apak.

FATİH!

Cağaloğlundan, yokuş aşağı iniyorum: Sağlı sollu kitapçı camekânlarına bakına bakına.. Günlerdir bu camekânlar ilk okulların el işi sergilerine dönmüş, eleğimsağmanın yedi rengine bulanmış resimlerle süslü.. Ama ne resimler!.. Bakıyorsunuz: At üstünde, samur kürklü, nârin yapılı, cengâverden ziyade yarı şair, yarı âşık, harbe değil de sanki ceylân avına çıkmış bir zat... Hülyalı gözlerle turuncu bulutlara bakıyor... Altında üç kelime: Fatih Sultan Mehmet.

Yürüyorum. Öbür camekânda bir başkası: Kalın bir ense, kısık bir boyun, küt bir surat ve acemi berber makasından çıkmış, kızıl kumral bir softa sakalı. Altında yine o üç kelime: Fatih Sultan Mehmet.

İki adım atıyorum. Bir yenisi daha: Yeşil cübbeli, beyaz sarıklı, simsiyah Hacivat sakallı, göz bebekleri iki çivi gibi bir noktaya mıhlanmış, düşnüyor. Yanında, bir başka zat. Ötekinden, en az elli okka fazla. Kalın çene kemikli suratına hiç yakışmayan ince burnuna pembe bir karanfil götürmüş, devedikeni koklar kadar hissiz, kokluyor. İnsanın, ayni ırktan olduklarına bile kolay kolay inanamıyacağı bu iki adamın altında da tekrar o üç kelime yazılı: Fatih Sultan Mehmet!

Eflâtun bulutlu, yeşil şimşekli, turuncu gökler altında atını esmer bir denize sürmüş, padişahtan ziyade Nakkaşlı Eyüp pehlivana benzeyen kumandan Fatih... Yamaçlarda gemilerini çekenler arasında kaybolmuş, düşük omuzlu, sönük bakışlı, silik çehreli, titrek bacaklı, hayal yapılı, meçhul Fatih... Acem minyatürlerini andıran, ince kaşlı, çizgi dudaklı, çelebi kılıklı, zarif edalı, şair Fatih...

Fakat, baştan başa camekânları fetheden bu renk renk Fatihler, boy boy Fatihler, biçim biçim Fatihler içinde yalnız bir tanesi yok: İstanbul Fatihi!

28 Mayıs 1953

O!

Bugün 19 Mayıs. O'nun Samsun'a ayak bastığı tarih. Ayak bastığı gün demiyorum. 19 Mayıs, gün değil, tarihtir.

Türkiye Cumhuriyetinin tarihi bu adımla başlar: Hürriyetiyle, istiklâliyle, inkılâplariyle...

Bugün, Doğudan Batıya, Kuzeyden Güneye, kurtardığı vatan yüzünde, O'nun ruhu, bayrak bayrak uçuşacak...

O, yalnız toprağımızı sömürgeciler çizmesinden değil, yalnız insanımızı sömürgeciler kamçısından değil, kafamızı, ruhumuzu da ortaçağ karanlığından kurtarmıştır.

Millet bütününün yarısı olan annelerimiz, hemşirelerimiz, kızlarımız, onun ışığında geceden gündüze çıktılar.

Bitmez tükenmez bozgunların, akın akın hicretlerin eğdiği başlar, o Samsun'a ayak bastıktan sonra doğruldu.

Yıllarca, sınır boylarından «Evet, evet,» diye gerileyen Türk politikası, ilk defa O'nun ağziyle «Hayır, hayır, hayır» diye ayak diremiştir. Hem de, donanmasının topları İstanbula çevrilmiş, Birinci Dünya Harbinin galiplerine karşı!

19 Mayıs... Bu yalnız bizim değil, kıtalar aşırı bütün sömürgelerin bayramıdır

Samsun'a basan ayağın depremi, hava zerrelerini ürperte ürperte, uzak gönüllerin gizli antenlerinde konuştu. Bayrağına kavuşan esir milletler, zincirlerini, ondan aldıkları hızla kopardılar.

Güzel, iyi, büyük, her şeyde O var.

Meydanlar dolusu gençlik O'dur... Mektepler dolusu gençlik O!

Yeşeren tarlada O'nun sevincini görüyoruz, tüten bacada O'nun gururunu!..

Kafalarımızda O düşünüyor. Seslerimizde O konuşuyor. Gönüllerimizde O yaşıyor.

Ebediliğin sırrını O'ndan öğrenmeliyiz..

19 Mayıs 1955

İNÖNÜ'YÜ NE YAPMALI?

Üç buçuk senedir, sık sık günün konusu olan bir mesele var: İsmet İnönü'yü ne yapmalı?

İç politikamızın bu çok mühim dâvasını, 14 Mayıs'ın başlarında ilk önce bir belediye reisi ele almış ve kendince en kestirme çaresini de buluvermişti: Asmalı!..

Eh, nasıl olsa mütareke yıllarında Kürd Mustafa Divan-ı Harbinin verdiği hazır bir idam kararı da vardı değil mi?..

Ama, nedense olmadı. Cezayı mı az buldular, nedir!

Aradan biraz zaman geçti, miting mi yaptı, nutuk mu çekti, heyet mi kabul etti, ne yaptıysa yaptı, yeniden öfkeleri kabarttı ve ne tuhaf, yine bir belediye reisi meydana çıktı, ortaya bir başka fikir attı: Sınır dışına atmalı!..

Bu yeni teklif karşısında, İsmet İnönü ne düşünmüştür, bilmeyiz. Ama onu sevenler, muhakkak derin, uzun bir ooooh çekmişlerdir:

— Oooooh, kelleyi kurtardı!

Ama, nedense yine olmadı. Göz önünden ayırmak mı istemediler, nedir!

Derken efendim, geçen yıl, yeniden bir demokrasi galeyanı oldu ve bir başka ağız, bir başka hava tutturdu: Medenî haklarını elinden almalı!..

Bu üçüncü teklif, muhakkak sayın İnönü'yü de sevindirmiştir: İdam talebinden sonra, sınır dışı edilmek tehlikesi de ortadan kalkmış, sağ salim, yurd içinde kalması kabul edilmişti artık!

Ama, nedense, bu sefer de olmadı. Medenî Türkiyede medenî haklarından mahrum bir tek vatandaş bile bulunmasına gönüller mi razı olmadı, nedir!

Ve nihayet efendim, şimdi gazetelerde okuduğumuza göre, D.P. iktidarının dördüncü yılında bir dördüncü teklif daha hazırlanıyormuş: İnönü'yü mebus yapmamalı!..

Bu son tasarı bize bir şey ispat ediyor: Kim ne derse desin, partiler arası gerginlik günden güne yumuşamaktadır.

Ama, eminim ki, bu teklif de sonuncu olmıyacak ve yeni yeni yaklaşmalarla karşılaşacağız.

Peki, hepsi iyi, hepsi âlâ ama, mesele, hâlâ mesele olarak durmaktadır:

İnönü'yü ne yapmalı?..

Vallahi, bana sorarsanız, yapılacak bir tek şey vardır. Devleti de, milleti de, partileri de, hattâ kendisini de gaileden kurtaracak bir tek şey...

O nedir mi dediniz?.. Yoook, eğer hâlâ anlayamadınızsa, benim ağzımı arayacağınıza, İnönü'nün, tatlı tatlı çarpan kalbini arayınız!

10 Aralık 1953

BAŞVEKİLİMİZE AÇIK MEKTUP

Sayın Menderes,

Önce, neden kapalı mektup değil de açık mektup? Onu arzedeyim:

Birincisi, açık mektubun okunma şansı kapalınınkinden daha çoktur.

İkincisi, kapalı mektubu nereye yazacağım? Ankaraya mı? İstanbula mı? Parkotele mi? Floryaya mı? Küçüksuya mı? Belli değil... Maşallah, eski devir ricalı gibi koltuğundan kolay kolay kalkmaz insan değilsiniz ki... İzmir, Erzurum, Konya, Aydın, evinizin bitişik odaları kadar size yakın. Birinde sabah çayınızı içiyor, birinde öğle yemeğinizi yiyor, birinde akşam sofrasına oturuyor, birinde de tatlı uykunuza dalabiliyorsunuz!

Sonra, diyelim ki, mektup bulunduğunuz yere vardı. Elinize geçeceği, hiç olmazsa ne zaman geçeceği meçhul.

Ama, açık mektup öyle değildir. Bir kere Akbabanın okuyucusu olduğunuzu iftiharla biliyorum. Sonra, sizin gö-

zünüzden kaçsa bile, belki biraz kızarsınız, belki biraz küsersiniz diye göstermek gayretini esirgemeyecekler az değildir!

Onun için, söyliyeceklerimi burada, açıkça arzedeyim daha iyi. Hem dost memnun olur, hem düşman.

Önce, şu Amerika yardımından başlamama lütfen müsaade buyurunuz:

Vermediler sayın Başvekilimiz, vermediler!.. Niçin mi?.. Size, Mısırlı Zeynep hanımın kocasına ait sahici bir fıkra anlatayım:

Sıkıntıya düşen eski bir dostu kendisinden bir kaç bin altın borç istemiş.

Keyfi kaçan Yusuf Kâmil Paşa:

— Biliyor musun, demiş, para vermek ne kadar zordur?

Eski dostu hazin hazin başını sallamış:

— Ya sen biliyor musun, para istemek ne kadar zordur?

Bu kaide değişmez. Devletleri de idare edenler insanlar değil mi?

Şimdi, tatlı bir uykudan uyanan kalemler, tek ağızdan ayni parolayı veriyor:

— Kemerleri sıkalım!...

E, başka çare de yok galiba... İkinci dünya harbinin büyük galibi İngiltere ile büyük mağlûbu Almanya gibi kemerleri sıkacağız!

İlk fedakârlığı, ilk teklifi yapan gazeteci arkadaşlarımızdan beklemek hakkımızdır:

Sayın akıl hocalarımız, hiç olmazsa, işporta malı yazılar ve resimlerle dolu şu pazar ilâvelerinden vazgeçmelidirler.

Malûm ya, kâğıt yok, mürekkep yok, filim yok, çinko yok, ecza yok!... Haftada bir de olsa, tasarruf tasarruftur.

— Haydi üstadlar, kemerleri sıkalım!

Sonra efendim, sıra bizim: Haftalık magazinler, zaten

üç sayıdan beri sekizer sayfa indirdiler. Ama, bu da yetmez. Resimleri küçülterek, başlıkları ufaltarak, yazılardan safra atarak, değerinden hiç bir şey eksiltmeksizin sekizer sayfa daha azaltmak mümkündür. Hattâ, kapak klişelerinin bir rengini de eksiltebiliriz.

— Haydi arkadaşlar, kemerleri sıkalım!

Ondan sonra sıra sayın mebuslarımızındır: Millet kemerleri sıkarken, vekilleri, elbet pantalonların göbek düğmelerini çözemez.

Bilirsiniz, Büyük Millet Meclisinin muhterem âzası şimdiye kadar üç isim değiştirmiştir. Mebus, saylav, milletvekili...

Fakat, 1955 ayarlamasından sonra, halk dilinin taktığı yeni bir isim daha var: İki bin sekizyüzlükler!

Yapılacak fedakârlık, sade bu lâkaptan kurtulmağa değmez mi?..

— Haydi sayın mebuslarımız, kemerleri sıkalım!

Ondan sonra efendim, sıra, hatır, gönül, eş, dost fedakârlıklarına gelir. Meselâ, alaturka ses sanatkârlarımızdan falanın köpeğine Avrupa maması için, feşmekânın villâsına İtalyan fayansı için döviz vermeyelim. Millî okuyucumuz radyoda nasıl millî türküler çağırıyorsa, finosu da millî mama yesin, köşküne de millî fayans döşensin!

— Haydi bayanlar, baylar, kemerleri sıkalım..

Cedlerimiz: «Kul sıkılmayınca Hızır yetişmez!» demişler. Biz de Sam amcanın sakalına bakıp dostumuzu Hızır sandık. Halbuki, yine cedlerimiz: «Her sakallıyı baban sanma!» demişlerdir.

Onun için, bu sefer siz, sayın Menderes, dudağınızdan hiç eksik olmayan tebessümünüzle, hepimize sesleniniz:

— Vatandaşlar, kemerleri sıkalım!

30 Haziran 955

KAN VE ÇAMUR

Eskiden her semtin ancak bir kaç külhanbeğisi vardı. Ama, sahiden ağır başlı, sahiden efendi insanlardı onlar. Şimdi, caddeler dolusu...

Ara sıra sinemaya gidiyorum. Tatlı, hayal kanatlandıran bir müzik. Bir bahar âlemi içinde sıcak bir aşk. Seyri bile insanı bahtiyar eden bir öpüşme...

Derken, salonun güzel karanlığını, siyah bir salaşpur gibi yırtan çirkin bir ses:

— İyi muuuz!..

Sokakta, tramvayda, vapurda yetmiyormuş gibi sinemada da söz atıyoruz. Hem de beyaz perdeye!

Hayır, harfendazlığımız bununla da bitmiyor: Attığımız sözler, memleket içinden sınır dışına da çıkmağa başladı artık. Prenses Margarit'e gönderilen izdivaç mektubu nedir? Eskiden Kuşdili zanparası bile böyle şey yapmazdı.

Arkasından Marilyn Monroe'ya bir nâme: «Seni seviyorum. Bizim evdeki rahatı hiç bir yerde bulamazsın!»

Daha sonra, İtalyan yıldızı Lolobrigida'ya, gönül sesine para sesi de karışan bir teklif: «Kocandan ayrıl, bana gel... Bir kaç milyonum var, sana fedâ olsun!»

Soruyorum sizlere: Bütün bunlara, hâşâ huzurunuzdan «sululuk» tan başka isim verebilir misiniz?

Haaaa, iş azıtıyor, günden güne, sosyologların, psikologların, hattâ nörologların el koyacağı bir hal alıyor demek. Dikkat ediniz, şehvet delilerinin şerrinden yalnız Hürriyettepesi yolcuları değil, İngiliz prensesleri, Amerikan yıldızları, İtalyan güzelleri de kurtulmıyacaklar.

Buna, bu sululuğa bir çare, acele bir çare bulmak lâzım.

Görüyorsunuz: Sululuktan çamurlaşanlar o kadar çoğaldı ki, beş kıtaya zifos saçıyoruz...

Yoook, Türk kanının tarihte bayrak bayrak yükselttiği millî şerefi, bir kaç çapkına sokak çamurunda çiğnetemeyiz!

4 Mayıs 1955

HALK AVCILIĞI

Cuma günü, sabahın erken saatinde, rüya âleminden gelen bir Kur'an sesile içim ürpere ürpere uyandım. Ortalık loştu. Gece gitmiş, gündüz gelmemişti henüz...

Yatağımda, kabrinde gözlerini açmış bir ölü vehmiyle sağa sola bakındım: İşte ayak ucumdaki aynalı dolap... İşte baş ucumdaki lâmba... İşte gece arkadaşım kitaplar...

Peki, ya uhrevî bir yağmur gibi içime çiseleyen bu mübarek ses nereden geliyordu? Göğün hangi katından?

Gözlerimde yarım kalmış uyku, yüzümde ağız dolusu esneme, yatağımdan ağır ağır kalktım. Saat yedi buçuğu henüz geçiyordu.

Bir kaç dakika sonra, Kur'an sesine, yanımızdaki yapıdan, işçi ağzı çapkın türküler ve kaldırımlarda dilenen satıcı çığlıkları karışmıya başladı.

Anladınız, değil mi? Ankara radyosunun sabah yayınından bahsediyorum...

Demokrasinin bir tarifi de belki halk avcılığıdır. Fakat siz söyleyiniz bana, Ticanî serdengeçtilerin hâkimlere: «Dinsizler!» diye bağırdığı bir memlekette cehaleti memnun etmeğe imkân var mıdır?

Avcılar dikkat!... Bir gün, kendinizi avlarınızın ağzında bulmayasınız!

8 Nisan 1952

ÖKÜZÜN SON GÜNLERİ!

Anadoluda öküz son günlerini yaşıyor. Öküz ve kara saban. Yirminci asır, tam elli sene sonra, Ortaçağ devri yaşayan Anadolumuza bir traktör baskını halinde girmeğe başladı. Yüzlerce yıldanberi toprağını öküzle süren köylü, traktöre kavuşunca, şaşırmadı değil: Onunla yalnız çift sürmüyor, üstüne çoluk çocuğu bindirip geziyor, kasabaya, yaylâya, düğüne gidiyor; hattâ öteki traktörlerle yarışa bile giriyor.

Fakat yüzlerce yıldanberi, gece gündüz beraber yaşadığı öküzünün huyunu bilen köylü, henüz traktörün ne tabiatta bir mahlûk olduğunu iyice öğrenemedi. Onu da öküz gibi sabırlı, dayanıklı, her cefaya katlanan bir mahlûk sanıyor. Dikkatli bir bakıma muhtaç olduğunu bilmiyor. Öküz gibi onu da kıyasıya, kullanıyor. Orası burası bozulunca, yedek parça ve tamir atölyesi bulamayınca şaşırıyor. Toprağı delik deşik eden bu makine canavarın birdenbire hareketsiz, faydasız bir demir yığını haline geldiğini görünce, telâşa düşüyor. Hakkı da var. Bir traktör almak öküz almak kadar kolay değil.

Hükûmet onun imdadına koşmak için seyyar tamir ekipleri, yedek parçaları gönderiyor, kurslar açıyor. Fakat ne yapsa az. Çünkü Anadolunun gördüğü hakikî inkılâp öküzden traktöre bu geçiştir. Her inkılâp gibi buna da alışmak zor: Bilgi lâzım, para lâzım, âlet lâzım, uzman lâzım. Ve her inkılâp gibi bu da, bir çok sarsıntılara sebep oluyor. Eskiden Anadoluda öküz mezarlıkları yoktu, şimdi yer yer traktör mezarlıkları peyda oldu.

Traktörleri bozulan köylüler ve çiftçiler arasında öküzü hasretle ananlar olsa gerek: «Ah, sevgili öküzüm, neredesin? Sen az gider uz gider, dere tepe düz giderdin emme, dayanırdın. İkide bir bozulmazdın. Ayağının birini çıkarıp yerine başka bir ayak, gözünün birini çıkarıp yerine başka bir göz takmağa lüzum yoktu. Çok yaşar ve sağlam yaşardın.. Neredesin benim aslan yârim?»

Fakat, giden gelmez. Öküz tarihe karışıyor. Traktörün huyunu öğrenmeğe mecburuz. Bu da er geç olacak, Atalarımız «Öküz öldü, ortaklık ayrıldı» derler. Bizim de — inşallah pek yakında — Ortaçağla ve gerilikle ortaklığımızdan eser kalmıyacak!.

20 Kasım 1952

GORHİREM!

Sofradan, küçücük duamı etmeden kalkmam. Sabah evimden çıkar, akşam evime girerken dudağımda besmele vardır. Kısacası, dindarım, müslümanım.

Ama, son zamanlarda içimde bir şüphe kımıldamaya, bir korku ürpermeye başladı...

Müslümanlığa karşı mı?. Hayııır!.. Müslümana karşı, daha doğrusu, kendisini müslümanlığın bayrağı, temsilcisi sayanlara karşı...

Biliyorsunuz elbet: Bir çoluk çocuk namusuna, sabî sübyan ırzına tecavüz salgınıdır gidiyor!.. Kim bu şehvet haydutları?.. İmamlar, hatipler, hafızlar!..

Geçenlerde, sekiz yaşında mı, on yaşında mı ne, bir kız perişan edildi. Ertesi gün herifin resmini gördüm gazetelerde: Giydir kıspeti. yağla sırtını, sal Kırkpınar meydanına... Sultanahmet cami-i şerifi ikinci imamı imiş bu!..

Herifin siftahı uğurlu geldi galiba, sıra ile havadisler yağmaya başladı: Bursanın bilmem ne köyünde bir

hoca... Konyanın falanca bucağında bir hafız, Bartında bir müezzin... uçkur elde, salan salana!..

Aradan iki üç hafta geçti geçmedi, bir başka haber; Kur'anı Kerimi hıfza çalışan bir kaç talebe, oturdukları medresenin kubbesinden kurşunları söküp çalmışlar!..

Bunlara, köy köy, cami cami, mescit mescit dolaşan politika vâızlarını katmıyorum.. Onların dillerinde Cennetle cehennem bile iki parti arasında bölüşülecektir: iktidardakiler doğru hûrîler,gılmanlar, arasında kevser şarabı içmeğe.. muhalefettekiler, zebanîlerin kargılariyle dürtüle dürtüle, katranlar kaynayan, alevler fışkıran gayya kuyusuna!..

Yalnız bu kadar mı?. Ya Moskovadan vapurlar dolusu Hacca gönderilen kızıl müslümanlar?..

Ya bir yandan İranı, bir yandan Mısır'ı altüst eden Müslüman Kardeşler?..

İşte benim içimde kımıldamaya başlayan acı şüphenin, zalim korkunun sebebi bu... bunlar...

Bu şüphe, bu korku, rahmetli Azerî şairi Sâbir'in meşhur bir şiirini hatırlattı bana: Sâbir, tatlı bir şiveyle yazdığı bu manzumede şöyle övünür:

Dalgalı umman görirem gorhmirem,
Gökremiş aslan görirem gorhmirem!

Fakat, kudurmuş denizlerden, yırtıcı kaplanlardan korkmayan şair, birdenbire dehşetle ürperir:

Liyk bu gorhmazlık ile doğrusu,
Harda müsülman görirem gorhirem!

Yarım asır evvel Azerbaycanlı şair Sâbir'i korkutan müslüman, din kisvesi içinde Moskof Çarının casusu muydu? Neydi bilmem Ama aradan bunca yıl geçtikten sonra, 1954 modeli müslümanlarımız karşısında ben de tirtir titriyor ve merhumun sesiyle mırıldanıyorum:

Harda müsülman görirem gorhirem!

14 Ekim 1954

KORKUNÇ SÜKÛT

İstemiyorlar... Eline kalem alıp fikirlerini yazmasını istemiyorlar. Kürsüye çıkıp düşüncelerini söylemesini istemiyorlar. İğriye iğri, doğruya doğru demesini istemiyorlar!

Kimin mi?.. Hayır, hayır, İsmet Paşanın değil.. Hayır, hayır. Osman Bölükbaşının değil!.. Hayır, hayır, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlunun da değil!

Anlamış gibi gülümseyerek başınızı sallamayınız öyle... Yine anlıyamadınız, yine bilemediniz, yine değil... Ne Hüseyin Cahit Yalçın'ın, ne Falih Rıfkı Atay'ın, ne Ahmet Emin Yalman'ın, ne Nadir Nadi'nin, ne şunun, ne bunun!

Pekiy, ya kimin?

Telâş etmeyiniz, söyliyeceğim. Yalnız, aman dikkat!.. Hayretten, gözbebekleriniz iki bilya gibi çerçevelerinden fırlayıp yere yuvarlanmasın!.. Çene kemikleriniz, ağız dolusu bir «Aaaaa» ile menteşelerinden oynamasın!

Bu düşünmesi istenmiyen, bu konuşması istenmiyen, bu yazması istenmiyen, bu el pençe bir sükût ile susması istenen Ankara ve İstanbul Üniversiteleridir!

Üniversite susacak: Dilsiz gibi, sağır gibi, heykel gibi, ağlama duvarı gibi susacak!

Ya kim konuşacak? Oy vurguncusu politika kargaları mı?

Üniversitenin «sus» diye boğazına sarılanlar, acaba bir gün olsun, havada gezen mağrur başlarını Dil Tarih - Coğrafya Fakültesinin alın yazısına çevirip bakmadılar mı?

Bu tek satır:

— Ordular!.. İlk hedefiniz Akdenizdir!

Diyen asker Atatürk'ün, bütün memlekete sivil kumandasıdır:

— Hayatta en hakikî mürşit ilimdir!

Şimdi, on binlerce genç, bu emrin cezbesi içinde yarınlara yürüyor.

Dili tutulmuş, çeneleri kilitlenmiş, başı kitapların yastığında uyuyan bir Üniversite karşısında, bütün memleket, Abdülhak Hâmid'in mezar sessizliği içinde kopardığı çığlıkla ürperir:

Yalnız bu derin sükût dinsin!

2 Şubat 1956

ORTA ADAM!

Türkiyemiz dev adamlar ve cüce adamlar memleketidir. Yokluğunu çektiğimiz tek değer var: Orta adam.

Gözünüzü hangi yöne çevirirseniz çeviriniz, onun yokluğunu duyacaksınız. Asfalt yolda ayağınız bir göle mi battı? Orta adam yokluğu... Tıkanan caddede kornaların yasak çığlığı mı yükseliyor? Orta adam yokluğu... Bütün komşu binaların üslûbunu bozan bir melez apartıman mı zevkinizi tırmaladı? Orta adam yokluğu... Konusu yavan, soruları zekâsız, Türkçesi bozuk bir ropörtaj mı okuyorsunuz? Orta adam yokluğu... Şu sigara dumanlariyle bulutlanmış sinema salonu, şu ağaçları dibinden budanmış orman çölü, şu serseriler itişen bakımsız park, şu boyalar içinde kaldırım kızı, şu yamalar içinde köprü altı çocuğu, her acı, her istırap onun, yalnız onun yokluğunu söylüyor, hayır, haykırıyor.. Hem de kaç aydır değil, kaç yıldır değil, kaç asırdır...

Sağır mıyız acaba?

Hesap kitabı, pardon, aritmetik kitabı diyorlar, problemler yanlış... Edebiyat muallimi, pardon, edebiyat öğretmeni diyorlar, okuduğu şiirin veznini bilmez... Mimar diyorlar, yaptığı apartıman bitmeden çöker.. Ressam diyorlar, zamane kızları kendi yüzlerini onların tablolarından daha iyi boyuyorlar!

Bir yanda, cebinde dolar, kapımızı çalan turistler, öte yanda, gezecek yolum, yatacak odam, eğlenecek yerim yok diyen güzel İstanbul...

Hepsinin tek sebebi: Orta adam kıtlığı, orta adam kıtlığı, orta adam kıtlığı!

En güzel fikir, en verimli plân, en yeni proje... Neye yarar? Dev kafasından cüce avucuna bir pike inişle düşecek olduktan sonra

17 Mart 1955

HEPİMİZE ATILAN TOKAT

Kim demiş terbiye sistemimizden dayak kalktı diye?.. İşte, Maarif Vekâletinde bir tokat şakladı ve bir mebusun beş parmağı, bir kadın memurun yanağına ateş damgasını bastı!

Demek, muallimlerden alınan döğmek hakkı bazı milletvekillerimize verilmiş!

Eskiden: Hocanın vurduğu yerde gül biter, derlerdi. Ne güzel bir teselliydi bu. Yeni duruma göre bir ata sözü arasak, acaba ne diyeceğiz?

Hem eskiden, öğretmen öğrenciyi döverdi. Maşallah, az zamanda çok ilerlemişiz. Şimdi, vekil, asîli dövüyor!

Hepimiz biliriz: İmparatorluk maarifinde, dayak bir terbiye vasıtasıydı. Ziya Paşa bile:

Nush-ile yola gelmeyeni etmeli tekdir,
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir!

Diyor. Galiba bunun içindir ki, çocuğunu mektebe teslim ederken, her babanın bir tek ricası vardı:

— Eti senin, kemiği benim!

Ama, Maarif Vekâletinde devlet memuru bir kadını tokatlayan mebusumuza, seçim mazbatası verilirken herhalde:

— Vatandaşın eti de senin, kemiği de!

Diyen olmamıştır.

Önce, milletvekili milleti tokatlamaz. Sonra, kadın tokatlanmaz.

Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer!

Mısraını, Tevfik Fikret elli yıl evvel söylemişti. Ne dersiniz, o günden bugüne yarım asır geri mi gittik?..

Bana öyle geliyor ki, bu tokatta, ödeneklerin tesiri inkâr edilemez; Ayda 2800 liranın verdiği kabadayılık da gösteriyor ki, dünyada hazmı en güç şey paradır!

Son günlerin bazı olaylarına bakılırsa, mebusluk denen millî şerefi de hazmetmek kolay değilmiş.

Mekteplerden, meşrutiyetin kaldırdığı dayağı, bir mebus eliyle tekrar maarifimize soktuk.

Celâl Yardımcı'ya soralım:

— Vekâlet binasında bir kadın memura atılan bu tokatın sızısını, siz, kendi yanağınızda hissetmiyor musunuz?

Ediyorsanız, size bir fizik kaidesini hatırlatayım:

Her tesir aks-i tesire müsavidir!

Yooo, etmiyorsanız, yirmi üç milyon Türk, yanağımızı oğuşturarak, bu acıyı da içimize çökertelim.

16 Haziran 1955

KAYBOLAN KELİME

Bu bayram, dilimizin bir kelime kaybettiğine iyice inandım. «Tandır» gibi, «Kağnı» gibi, artık yaşanan hayatta yeri kalmamış, şöyle böyle bir kelime değil, zarif, ince, medenî bir kelime.

Kapıyı çalan çöpçünün pos bıyıkları arasında onu aradım. Yok!.. Bahşişini alan bekçinin kavlak dudaklarından onu bekledim. Yok!.. Bakkalın çırağından, sebzecinin yamağından, kasabın oğlundan onu işitmek istedim. Yok!..

İpek mendilini alan oğlan, eşarpını kıvıran kız, iki buçukluğu cebine indiren manav, üç gün, kapımızı kim çaldıysa, hediyesini kim aldıysa, bana o beklediğim kelimeyi vermeden gitti!

İki yüz kuruş yazan taksinin şoförüne iki yüz elli kuruş veriyorsunuz. Taş gibi bir sükût!

Kitabından sevgiyle bahsettiğiniz genç adamla karşılaşıyorsunuz. Hakarete benzer hissiz bir selâm!

Tramvayda, ayakta kalmış bir kadına yerinizi veriyorsunuz. Yüzünüze, burun delikleriyle yüksekten bir bakış!

Ve hiçbirinin dilinde aradığınız o ince, o kibar, o insanı insan yapan güzel kelime yok!

Geçen yıl, Atinada bindiğim bir otomobilin şoförü, bana bu kelimeyi, on kuruşluk bahşiş için söylemişti: Hem başından kasketini çıkararak, hem de kelimenin başına bir «çok» ilâve ederek.

Roma'nın en büyük otelinde, oda hizmetçisi kız, yine küçük bir hediye karşılığı, zarif vücudünü nezaketle kırarak, bu kelimeyi dudaklarında tebessümle süslemişti.

Bir kelime deyip geçmeyiniz. Cemiyet hayatımızdaki bir çok şikâyetleri bu kelimenin yokluğuna bağlamak bile mümkündür.

Düşünüyorum: Artık Lûgat kitaplarında beyaz kâğıdın kefenlediği bu ölü kelimeyi nasıl diriltsek?

Acaba Belediye, bu kelime için bir fiat listesi yapamaz mı?

Hiç olmazsa çarşıda, pazarda, iş hayatında, canımız istediği zaman listeye bakar, parasını verir ve içimizin özlediği bu üç heceli sözü duyarız!

Haaa, affedersiniz, demindenberi, yana yakıla hasretini çektiğim bu kelimenin ne olduğunu söylemedim, değil mi?

Teşekkür!

26 Mayıs 1955

MEVLİT

Artık pazar günleri radyonun düğmesini çeviremiyorum: Ya Camiül Ezher ağziyle Arap Türkçesi bir dua çıkıyor, ya tecvitli hafız ağziyle bir mevlit!

«Nedir bu?» Diye sordunuz mu, cevap hazır:

— Atatürk'ün ruhu için!

Atatürk bu pazar mı ölmüştü? Hayır... bu pazar mı doğmuştu? Hayır... Bu pazar mı Samsuna çıkmış, İzmire girmiş, İstanbula ayak basmıştı? Hayır, hayır, hayır!..

E, öyleyse, Tanrının pazarı ne mevlididir bu?.. Tertip eden kim? Okutan? Radyo ile yayınlanmasına müsaade eden kim?

Allah âdın zikredelim evvelâ!

Meyhanede pazar keyfi yapan sarhoşun devlet radyosundan dinlediği budur.

Kahve penceresinden kaldırım güzellerini dikizliyen çapkının gönül eğlendirdiği yayın da bu:

İndirdiler gökten melekler saf saf!

Evde, yatağa uzanmış, gazetesini okuyanları, iki büklüm saygıya davet eden de yine aynı ses:

Fâtıma hatun Muammed ânesi!

Bunlar, Atatürk'ün ruhuna okunuyor, öyle mi?.. Hayıır, Atatürk'ün ruhuna değil, Atatürk inkılâplarının ruhuna!

Mevlit, Tanrı kelâmı değildir. Büyük şair Süleyman Dedenin eseridir. Ama, Müslüman Türklerin mukaddes duygularını ürperten bu manzum hikâyeyi dinlemenin de «âdâb-u erkânı» vardır elbet. Camide, nasıl gazel okunmazsa, meyhanede de mevlit okunmaz.

Devlet radyosu dinî duygularımızı inciten bu saygısızlığa bir son vermezse, galiba bizim de yapacağımız bir tek şey kalıyor: Radyo dinlemeğe son vermek!

4 Şubat 1954

GELİR VERGİSİ

Kıyamet kopuyor. Ne o? Kazancı yılda yüz bin lirayı aşanlardan daha çok vergi alınacakmış!..

100.000 lira bu. İnsan, birin sonuna bu beş sıfırı koyarken neredeyse sıfırı tüketecek!

Bu öfkeli çığlıklar sadece tokluğun çığlıklarıdır. Yoksa, beşikten mezara, bütün bir ömür boyu eline 100.000 lira geçmeyenlerin açlıktan çıkaracak sesleri mi var?

Size hazin bir şey söyliyeyim mi? Kâğıdiyle, mürekkebiyle, çizgisi ve nüktesiyle on lira getiren bir hikâye veya karikatürün 150 kuruş vergisi vardır. O on lira ki, iyi bir lokantada bir öğle yemeği yiyemezsiniz! Siz, bugüne

kadar hangi sanatkâr kaleminin, hangi artist fırçasının bundan şikâyet ettiğini gördünüz?

Devlet baba, fakir çocuğunun kesesinden kendi hissesini, sessiz sadasız almaktadır. Ama, parmağının ucu zenginin kasasına dokundu mu, aman aman aman... Sanki şair:

Bir dokun, bin ah dinle...

Mısraını onların çın çın öten altın küpleri için söylemiş!

Vergi artımından feryat edenleri şöyle bir göz süzgecinden geçirelim: Altındaki otomobil, devlet hizmetinde bir şube müdürünün emekliye ayrılıncaya kadar, ev besliyerek, evlât yetiştirerek yirmi beş yılda alacağı maaş tutarını aşar

Karısının bulamadığı lâvantanın bir şişesine, bir ilkokul öğretmeninin aylığı yetmez.

Bakara masasında çektiği tek kâğıtla orta halli bir aile tam bir yıl geçinir.

İşte gelir vergisinin artmasından şikâyet edenler.

İnsanlar uyanıyor, milletler uyanıyor, kıtalar uyanıyor, heeeey!.. Artık hiç kimse, fakirin yırtık lâstiğini otomobiline tekerlek yapamaz. Hintli Parya bile İngiliz İmparatorluğu için alnından bir damla ter dökmüyor şimdi!

Anayasamızda yer alan inkılâpçılık, asıl inkılâpçılık budur işte: Sosyal adalete doğru atılan bu hayırlı, bu uğurlu adım.

Bu inkılâbı, tam aksine, geriye atılan bir adım tamamlıyacaktır elbet: Ayda, beş yüz liraya kadar geliri olanlardan hiç vergi almamak.

Bir kaç Galata hanı müstesna, bütün memleket bu kararı alkışlıyor.

24 Şubat 1955

SIKINT!

Memleketimizi ziyaret eden tanınmış İngiliz Maliyecisi Mr. Somerville Smith bize şu tavsiyede bulunmuş:

— Sıkıntıya katlanmayı öğreniniz!

Düşündüm... Yüz yıllar gerisine gitmeden, kendi yaşımdakilerin katlandığı sıkıntıları düşündüm:

Okumağa, yer sıralarında diz çökerek Elifbây-ı Osmanî'den başlamıştık. Arabî ve Farisî, mektep programlarında ana dilimizle eşit yer alıyordu. Zekâ ve hâfızasını, yıllarca «Nasara, Yensıru» çekmekle geçiren neslimizin nasıl aptal olmadığına hâlâ şaşarım!

Tahsil hayatımızın bu sıkıntısını, başkalarının hayâli bile almaz.

Plâjsız, güneşsiz, denizsiz ve aşksız bir ömür geçirdik. Benim yaşımdakilerin hayatında bir tek kadın vardır: Anne!..

Ya kafes ardındaki gölgeye âşık olurduk, ya kartpostaldaki kıza!

Gönüllerimizin çektiği bu zindan sıkıntısına, kralları taht ve tacını fedâ etmiş İngiliz milleti dayanabilir mi acaba?

Birinci Dünya Savaşında, Sarıkamışta, toprağa, hayır kar'a, yalınayak bir ordu gömdük. Çanakkaleye de bütün fakülteleriyle bir üniversite!

Anıtını bile kırk yıl sonra yaptığımız böyle bir acıya tarihte kaç millet dayanmıştır?

Değirmenler, mısır koçanından süpürge tohumuna kadar ne bulduysa öğüttü ve fırınlar, Kâğıthane çamuru karışmış, kabuğu şahrem şahrem kokoroz ekmeğini, yıllarca nimet diye dağıttılar. Hem de vesika ile!

Midelerimiz bu sıkıntıya dayandı.

İstiklâl Harbi, dişin kılıç, tırnağın süngü, yumruğun bomba olduğu savaştır. Sakarya, Anadolunun göğsünde hâlâ deşilmiş bir şah damarı gibi kanıyor.

Ankaradaki Atatürk heykelinin bir ucunda, mermi taşıyan anayı bir san'atkâr hayâli sanmayınız, Türk kadınının ta kendisidir.

Kara sapana insan koşan bir milletin sıkıntısını kendisinden başka kimse anlayamaz!

Harf inkılâbının okur yazar bir nesle yüklediği sıkıntıya ne dersiniz?... Yıllarca sağdan sola yazan ellerimiz, hiç olmazsa soldan sağa yazabilmek için, uzun ve meşakkatli bir yolda, en az, pabuçlarını ters giymiş insan sıkıntısı çekti!

Şimdi, bir İngiliz İktisatçısı gelmiş, bize «sıkıntıya alışınız!» diyor.

Sıkıntı?.. Sıkıntı?.. Sıkıntı?... Haaaa, bildim: Sosyetenin ipek, ruj, parfüm sıkıntısı, değil mi?..

Utandım!

18 Mayıs 1955

GÜNEŞ

Kim demiş «fıkara babası yaz» diye?.. Fıkaranın yalnız kar, yalnız rüzgâr değil, güneş bile düşmanıdır.

Dün, Ada vapurunun güvertesinde, ışığa oturmuş bir tazeyi seyrederken buna bir daha inandım: İpliği kaçmış ucuz çorap içinde etsiz bacakları ne hazindi.

Sezdirmeden yüzüne baktım: Soluk yüzünü renklendiren ucuz pudra ince derisini ne kadar kalınlaştırmış.

Boynundaki işporta süsü inciler, göğüs tahtasına iki dizi gözyaşı akıtıyor

Boyası eskimiş alaca saçlarında yabani otların sertliği var.

Omuzlarındaki, mevsimlerin sararttığı yeşil ceket en az üç yaşında.

Bu genç kız, üşüyen vücudünü güvertenin güneşine sermeseydi, onu büyük salonun loşluğunda, sefaletinin bütün çıplaklığiyle görmeyecektim elbet.

Yolda, önüm sıra giden insanlara bakıyorum: Dirsekleri parlamış ceketler, havı dökülmüş pantalonlar, yağlanmış şapkalar, ihtiyarlamış enseler, sarkmış gerdanlar, hepsi Mayıs güneşinin röntgeninde sırlarını açıyorlardı.

Yalnız insanlar mı?.. Ya şu kasap dükkânında çengel çengel sıralanan sıska kuzular?.. Sararmış yağları, morarmış etleriyle Tutankamon'un mumyasından farksız: Bir lokması insanı zehirlemeğe yeter!

Binalara bakıyorum: Aman yarabbi, kışın karlar altında seyrettiğim Hint masallarının o fil dişi sarayı, bu saçakları sarkmış, kaplamaları çürümüş tahta ev miydi?

Gümüş oymalı, sedef nakışlı antika eşyalar sergisi; şu deve dikenleri, şu aylandozlar fışkırmış arsa mıydı?

Fıkara babası yaz ha?.. Hepimiz onun, o ışıklar sihirbazının maskarsıyız!

17 Mayıs 1955

PENCERELER KONUŞUYOR

Birdenbire farkına vardım: Maçkadaki büyük apartımanların çoğu boş. Hepsinin camları gazete kâğıtlarile perdelenmiş. Geceleri, birinde ışık yok...

Geçerken baktım: Harbiye caddesinde, Şişli caddesinde, Taksim, Ayazpaşa caddesinde de öyle...

Fakat, yan sokaklardaki, üçüncü, dördüncü sınıf binalar hiç de böyle değil: Gündüzleri, balkon parmaklığından sıska bacaklarını sarkıtmış çocuklar, göğüs bağır açık kadınlar, pijamalı erkekler... Geceleri hepsinin pen-

ceresinden ayni parazitli ses, şehir mehtabına serenatlar söylüyor: Ankara radyosu!...

Dondurmacıların müşterisi bu yan sokaklar... Karpuzcunun arabasını bekleyen bu yan apartımanlar...

Tramvay yollarındaki muhteşem binalar, uzun bir yaz uykusunda...

Dün, bu tarafların eski âşinası bir dost, bana bu kâğıtlanmış pencereleri konuşturdu:

— İşte boya tüccarı Yasefaçinin apartımanı: Bu yaz Büykadada beş yüz bin liraya aldığı yeni köşkünde oturuyor!.

— Üçüncü kattakileri tanırsın belki: Naylon ceket fabrikatörü Yervant... Boğaziçindeki saray yavrusu yalısında...

— En üst dairede yeni evli bir Yahudi ailesi: Cam üstüne iş yapıyormuş... Yazı Suadiyede geçiriyorlar. Bahçe kapısındaki iki Cadillac'tan biri kendisinindir, biri karısının!

Yürüyoruz... Arkadaşım her apartımanın önünde durup, pencereleri kâğıtlanmış boş dairelere bakarak, piyasa kurdu bir emlâk tellâlı gevezeliğile izahat veriyor:

— İşte, Maçkanın en güzel apartımanı... Maruf bir Rum manifaturacı yeni yaptırdı... Bu sene galiba Floryaya gitmiş...

— İkinci dairesinde oturan, meşhur bir Ermeni zengindir. Üç büyük ecza fabrikasının Türkiye mümessili.. Büyük para vurdu. Geçen gün vapurda rasladım: Vişi'ye gidiyormuş!

— Şu apartımanın...

Sözünü kestim:

— Şu toprağa gömülmüş, bodrum penceresinden bakan ihtiyar kimdir?

Arkadaşım silkindi:

— Haaa... Evet, dedi, O... O bir eski öğretmenmiş... Emekliye ayrıldıktan sonra, burada kapıcılık ediyor galiba!

HAKİKİ YENİ HAYAT!

Bu, ne ahşap İstanbulun Türk evlerindeki, yoksulluğun bile asaletini kaybettirmediği, kendi içine kapandığı o sessiz hayattır, ne de beton Beyoğlunun, taş kulakları beş katının caz kahkahalarını dinleyen apartımanlarındaki şakrak hayat.

Bu, her sabah, penceremin önünden geçen bir çığlıktır:

— Hayaaaat!.. Hakikî yeni hayat!

Bakıyorum: Omuzsuz bir vücut üstünde sallanan kocaman bir baş, çıplak ayaklarla, Valikonağı caddesinin asfalt refahı üstünde dolaşıyor:

— Hayaaat!. Hakikî yeni hayat!

Ayağındaki pantalon ve sırtındaki gömlekte, kumaşla yama, artık ayırt edilemiyecek kadar biribirine karışmıştır.

Elinde, küçük mukavva bir kutu, üstünde on, on beş kuruşluk sermaye ve çocuk yüzünde altmış yılın çok yaşamış gözlerile etrafına bakınarak inliyor:

— Hayaaat!. Hakikî yeni hayat!

Uzun, kirli saçlarının üstünde, rengi ağarmış, ufak, eski bir ilk okul kasketi var. Belli ki, sokağa, mektepten düşmüş. Belki de henüz tadını bilmediği bu şekerleri satarak günlük ekmeğini kazanacak:

— Hayaaat!. Hakikî yeni hayat!

Hayır... Bizim, hayatın obur ağzına, bir kemik parçası gibi atacak tek çocuğumuz olamaz. Bu çıplak dağları, bu işlenmemiş toprakları vatanlaştıracak başlara, kollara, ayaklara ihtiyacımız var: İlim çocuktur, fen çocuktur, ordu çocuktur.

Bu işi, en başta gelen bir devlet işi olduğu kadar, en başta gelen bir millet işi, en başta gelen bir cemiyet işi saymalı ve kupkuru, edebiyatsız bir hakikat olarak benimsemeliyiz.

Genç ve ileri Türkiyede, hiç bir çocuk için hakikî yeni hayat, bu paçavralar içinde kaldırımlara düşmüş yalın ayak hayat olamaz!

ÇÖPÇÜ

Sokakta ıslak bir rüzgâr esiyor. Pençe pençe çınar yaprakları, üşümüş seslerle kaldırımlarda sürükleniyorlar. Tramvayın yağmur damlalarile yol yol çizik buğulu camından bakıyorum.

Biraz daha büyüyen Taksim meydanında, zafer âbidesi kış rüzgârına bürünmüş çıplak mermerlerile biraz daha büzülmüş.

Birden, orada, tarhların ıslak yolları üstünde gözüme bir adam ilişti. Çisenti içinde kaybolmuş çehresile bir hayal adam! Elinde süpürge, bulutların yıkadığı asfaltı süpürüyordu.

Ürpererek gözlerimi açtım: Bu hayal adam kimdi?.. Bir tanzifat amelesi mi? Yoksa, şu zafer âbidesinden kopmuş bir tunç mu?.

İskeletine yapışık keten ceketinin etekleri ve keten pantalonunun paçaları, çırpıntıdan ıslak, kazaya uğramış bir yelken parçası gibi rüzgârda uçuyordu...

Onu tanıdım: Göğsünde, iğnesi çıplak etine değen kırmızı kordelâlı İstiklâl madalyası ile, bu hayal adam, etrafını süpürdüğü âbidenin somaki kemeri altından bakan meçhul kahramanın tâ kendisi idi!

Onu, bu pembe mermerin hayali üstünden bu çamurlu kaldırımın hakikatine atan kimdi böyle?..

Onu, düşman ordusunu süngüsünün ucuna takmış, Afyon yamaçlarından, Dumlupınar eteklerinden, Sakarya kıyılarından sürerken görüyordum...

Şimdi kurtardığı memleketinin sokaklarında, kurtardığı insanların geçeceği yolu süpürüyordu!..

Bir gizli tokadın alevleri ile yanan yüzüm yere düştü!

ANNE!

Kadınlar Birliği, Mayısın ikinci pazarını «Anneler günü» ilân etti. Pek güzel, pek yerinde, hele pek zamanında bir bayram. Dilerim ki, balta sesleriyle alkışlanan «Ağaç bayramı» na dönmesin!

Osmanlı edebiyatında, vatanın bir ismi de «mâder-i vatan» dı. Şimdi, Türkiyenin adı «Ana vatan» dır. Halk felsefesine göre de ana sevgili başta geliyor: «Ana gibi yâr olmaz.»

Demek ki, vatanla ana, âdeta iki eşit kelime.

İlk dünyamız ana karnıdır. Orada höcre höcre var oluyoruz: Bir tende iki can!

Dilimizde gebe kadının bir adı da«İki canlı» değil midir?

Hiç bir hak, çocuğu dokuz ay on gün kaniyle besleyen ana hakkı kadar büyük, aziz olamaz.

Lohusa döşeğindeki bir tazenin yüzüne bakınız: Yanaklarındaki alev alev penbelik, içindeki bahtiyar şafakın akisleridir. İlk çiçeğini açmış bir gül fidanı, ilk meyvesini vermiş bir ağaç bu kadar güzel değildir.

Dikkat ediniz: Onun, çocuğunu göğsüne bastığı anda, süt dolu memelerinin sızısı bile yüzünde tatlı bir tebessüm olur. İşte analık!

Bu duygu, ana kalbinde, doğum döşeğinden ölüm döşeğine kadar sürecektir: Daha ilk adımlarını attığı gün «aman düşecek!» diye arkasından, içi titreyen gözlerle nasıl baktıysa, mektebe, askere, işe gittiği günlerde de, pencereden, gizli gizli iki damla dua titreyen gözlerle uzaklaştığı yola öyle bakarak...

Acı da olsa doğruyu söylemeliyiz: Son yıllarda aile hayatımız bir sarsıntı geçiriyor. Ana - evlât arasındaki konuşma üslûbu bile değişti.

Bu suçu, yalnız çocuklarımızın küçük omuzlarına yüklemek haksızlık olur. Siz, benim yaşımdakiler, kendi çocuğunuzdaki o ev hanımı, o en büyük gururu evlât yetiştirmek olan anaları, o yuvayı yıkan değil, yuvayı yapan dişi kuşu sık sık aramıyor musunuz?

Asıl «Anneler günü» nü, asıl «Anneler bayramı» nı, kaybetmeğe başladığımız o mübarek anneyi yeniden bulmağa başladığımız gün yapacağız

Bir anne, yüzüne bakanlara, gözlerini saygı ile yere indirtip:

— Ne muhterem anne!

Dedirtmelidir. Üst dişleriyle alt dudağını ısırtıp:

— Vay anasını!...

Değil.

11 Mayıs 1955

KURBANLAR

Bu sene, yirmi beş yıl evvel, babamla beraber ölen evimizin âdetlerinden birini diriltmek istedim: Kurban kesmek!

İlk zorluk kurban almaktan başladı. İstanbulun bir kaç meydanında, yarı şaşkın, yarı ukalâ, saatlerce dolaştıktan sonra, şunu anladım: Sürüden bir koyun seçebilmek için, babamın alışkan elleri lâzımmış...

Çaresiz, işi ihtiyar bir aile dostuna bıraktım.

Akşam üstü, yüzüme şair gözlerle bakan bir koyun çıkageldi. Fakat, yirmi beş yıl önceki gibi bir hamal sırtında nazlı nazlı kırıtarak değil, bir otomobil içinde şaşkın

şaşkın sarsılarak... Ve, Beylerbeyindeki dede yadigârı evimize de değil, Nişantaşındaki apartımana!

Ermeni kapıcı, onu altımızdaki garaja çekti. Eskiden, bahçemizin bir köşesine çattığımız sundurmaya bağlardık.

İçeriye seslendim:

— Hayvana biraz su getiriniz...

Rum hizmetçi, yüksek ökçeler üstünde kırıtarak önüne bir küvet koydu. Vaktile bu suyu, başı namaz bezli, parmakları kınalı nineler, içi sırlı yeşil bir çanakla getirirdiler!.

Hâlâ gözümün önünde: Otunu karşısına asar, arpasını tahta bir ölçekle önüne koyardık. Şimdi, Maçka bakkallarında bunların adını bilene bile rastlamak mümkün değil!

Sabahleyin kapımızı zibidi bir oğlan çaldı:

— Kurban kesilecekmiş...

Bir anda, yine o yirmi beş yıl evveli düşündüm: Bayram namazından çıkan babam, Eğinli kasap Ali Ağa ile beraber gelirdi. Ali Ağa hâlâ gözümün önündedir: Şimdi eşine rastlayamadığımız, balta sakallı bir çınar adam... Bir yandan beş vakit abdestle aydınlanmış kollarını sıvar, bir yandan bıçaklarını dizerdi: Kesmek için. yüzmek için ayrı ayrı, boy boy, biçim biçim bıçaklar... Kimi siyah kulaklı, kimi beyaz... ve üstlerinde tâlik harflerle kazılmış birer imza: Ameli Şaban Usta... Ameli Ahmet Usta... Ameli Şahin Usta...

Ötede, Türk sanatkârlarının göz nurundan çiçekler açmış gümüş buhurdanlarda öd ağaçlarının dumandan selvileri tüterdi... Ve kurban, gözleri tertemiz bir tülbentle bağlı bir çukura baş eğerken, Itrî'nin tekbirile ürperirdik...

Geçen hafta, Nişantaşındaki apartımanın moloz yığılı aralığında kesilen kurbansa, bir sustalı çakıya boyun verirken üst kattaki komşunun radyosu bir Arjantin tangosu çalıyordu...

Meğer, bu çeyrek asır içinde ne kurbanlar vermişiz!

BİR MUHTEKİR YAKALANDI

Gazetelerde bu havadis başlığını görünce yüreğim hop etti: Bir muhtekir yakalandı!...

Alt satırları okumadan düşünceye daldım: Bir muhtekir!...

Gözümün önünde bir köşk canlandı: Pencereleri, göz kapaklarını Marmaraya kaldırmış, çamlar içerisinde bir

köşk... Bahçesinde, mermerle köpük gibi oynamış bir sanatkârın yonttuğu kuğular, boyunlarını germiş, yaprakların arasından göğe bakıyor...

Kendi kendime soruyorum:

— Acaba bu mu?..

Yeşil çuhalı bir masa... Karşısına yirmi kişi toplamış tek adam: Yirmi kişiye ve yirmi liraya şuvet açmış... Gülüyor, blöf yapıyor, kaçıyor, kovalıyor... Biraz sonra, ya bin lira almış, ya iki bin lira vermiş, fakat alsa da, verse de yüzünde ayni müsavi sıhhat ve müsavi neşe, açıkta bekliyen kotrasına atlayıp deniz rüzgârlarile yıkanmıya çıkacak...

Kendi kendime soruyorum:

— Acaba bu mu?

Plâjın kapısında dört tekerlekli bir fırtına duruyor. İçindeki en pahalı ipek, en pahalı ruj, en pahalı koku, en pahalı elmas, yani en pahalı kadındır... Yanında Fransızca konuşan, Almanca gülen, İngilizce giyinen bir Yahudi guvernant. Arkasında, karısından başka herkesin efendisi bir uşak koca...

Kendi kendime soruyorum:

— Acaba bu mu?

Güvertede, kolumu dürtüp kulağıma fısıldıyorlar:

— Yüz kırk bin liraya güzel bir köşk aldı...

Bakıyorum: Dirseği tezgâhta, avucu çenesinde, yüzünün bütün sarı çizgileri aşağı akmış, her gün ayni çerçeve ve ayni rolde gördüğüm bir bezirgân... Şu, saman kâğıdını bana ipek, size kadife, öbürüne Hint kumaşı fiyatına satan fırsat düşkünü!

Kendi kendime soruyorum:

— Acaba bu mu?

Birden, gözlerim, hayal ufuklarından önümdeki gazeteye çevriliyor ve yakalanan muhtekirin kim olduğunu okuyorum:

Seyyar bir limoncu!

TEŞKİLÂT

Şikâyetlerimizin çoğu teşkilâtsızlıktandır. Nerede bir aksaklık olursa haykırırız: Teşkilât yooook!...

Her yıl, mektepler açılınca bir inilti başlar: Anlarız, bir daha anlarız ki, yarına hazırlanan çocuklarımızın, mideleri de kafaları kadar gıdaya muhtaçtır.

Gazeteciler, kalemlerini göz yaşına banarak acıklı bir melodram edebiyatı yapar. Okuyucular, bir gazetenin yirmi dört saatlik ömrünce müteessir olur ve maarif idaresi bir tezkere ile Belediyeye el uzatır; Belediye, bir tezkere ile Esirgeme Kurumuna avuç açar; Esirgeme Kurumu, bir tezkere ile Kızılaya boyun büker ve hepsi de birbirinden, bu ilkmektep sıralarındaki aç çocuklar için birer lokma yalvarır!.

Ne çare... Teşkilâtsızlık!.

* *

Diyorlar ki: Bursada, şu Istanbulun en yakın komşusu Bursada, şeftalinin kilosu iki kuruş, karpuzun tanesi kırk para, patlıcanın yirmisi bir çeyreğe imiş...

Bütün bu rakamları onla zarbediniz: İstanbul pazarlarında yine bu kadar ucuzluk bulamazsınız!.

Ne çare... Teşkilâtsızlık!.

* *

Babıâli yokuşunda bir şöhret can çekişir: Şimdi dinlenecek bir yastık bulamıyor o fildişi baş, yarın çelenklerin altında ebedî huzur rüyasını görebilmek için son halâskâr dakikayı beklemektedir...

Ne çare... Teşkilâtsızlık!.

* *

Üniversiteli gençler var, her biri bir vatan köşesinden kopup gelmiş gençler...

Kimi Tıp Fakültesindedir: Yarın, benim nabzımı tutacak, sizin göğsünüze başını koyacak, çocuklarımızın ciğerlerini dinliyecek ve belki de bir gün, dünya tababeti, ismini, yeni bir keşfin, yeni bir tedavi usulünün müjdecisi diye hürmetle anacak...

Kimi Hukuk Fakültesindedir: Yarın benim ve sizin değil, belki de dünya mahkemesinde bir memleket dâvasının muzaffer kavgasını yapacak...

Kimi, Edebiyat Fakültesindedir: Yarın, sesi Türk şehirlerini aşan, Türk köylerini aşan, Türk sınırlarını aşan millî sanatın o büyük alından doğduğunu göreceğiz!

Biliyor musunuz ki... Hayır, muhakkak bilmiyorsunuz ki, bunların çoğu, şimdi rahlesi çökmüş, kandili sönmüş, imareti yıkılmış, aşhanesi, fodlası tükenmiş ve damlarından kurşunları çalınmış, ıslak kubbeli, yosun duvarlı medrese odalarında kitaplarını ay ışığına tutarak yarına hazırlanıyorlar!

Ne çare... Teşkilâtsızlık!.

* *

Fakat, bütün bu teşkilâtsızlık içinde, hâlâ dağıtamadığımız, teşkilâtlı büyük bir kuvvet var: Cehalet!

Cehalet teşkilâtlıdır: Kendinden olanı tanır, hemcinsini sever, kafadarını elinden tutar, yoldaşını korur.

Riyanın zırhlarına bürünmüştür: Kalemlerin oku işlemez. Dalkavukluğun bütün kaygan oyunlarını bilir: Ele avuca sığmaz. Kafasında şeytanetin anteni kuruludur: En uzak, en gizli sesleri kaçırmaz.

Su gibi uysaldır: Hangi kaba koysanız: «Ben bu biçime girmem!» demez... Ve fırsat bulduğu zaman su gibi yıkıcıdır!

İşte bütün teşkilâtsızlıkların teşkilâtı!...

ŞİPŞAKÇILAR!

Tarihin üç devrini bilirsiniz: Taş devri, tunç devri, demir devri... Ya şimdi? Atom devri mi? Değil... Şıpşak devri!

Hayat bir şıpşak oldu. Önce, kelimenin sahibi olan fotoğrafçılardan başlıyalım:

Eskiden resim böyle mi çektirilirdi? Yolda yürürken, sigara yakarken, ciklet çiğnerken?.. Ne gezer?... Bunun kendine göre merasimi vardı: En yeni elbisenizi giyecek, en şık kravatınızı takacak, sinek kaydı traş olacak, hafif pudralanacak, bıyıkları kozmatikle bükecek, sonra, ceviz oymalı koltukta makinenin karşısına, kaşlar büyük düşüncelerle çatık, gözler alabildiğine uzağa dalmış oturacaksınız. Fotoğrafçı, ensenizin biraz üstüne, arka kafanıza bir

demir kavis geçirecek, sizi bir heykel katılığiyle donduracaktı.

— Biraz sağa... Biraz arkaya... Nefes almayınız... Çekiyorum... Mersi!..

Resim çekilecekti.

Şimdi «Şipşak» çağımızın adı olmuştur:

Yemek mi?.. Listesiz, tabaksız, çatalsız, bıçaksız bir taam: İnce kâğıda sarılmış bir sıcak sandviç, bir bardak tatlımsı ekşimsi bulanık su... Şipşak, doydunuz... Afiyet olsun!

Elbise mi?.. Ne kumaş seçmek lâzım, ne terziye gitmek... Bir pantalon, bir kanadyen, çek bacağına, geçir sırtına şipşak, tamam... Güle güle kullanınız!

Seyahat mi?.. Ne tren, ne vapur, ne araba... Atla uçağa, öğleyin Roma, ikindi üstü Paris, akşam Londra ve... Ertesi sabah, şipşak, yine Yeşilköy... Hoş geldiniz!

Aşk böyle: Şipşak tanışıyorlar, şipşak sevişiyorlar, şipşak evleniyorlar... Ve şipşak boşanıyorlar!

Ticaret böyle: Şipşak alıyorlar, şipşak satıyor... Rivayete göre şipşak da milyoner oluveriyorlar.

Resim böyle: Yeni sergilerde, karpuz sergisi emeğinden fazlası yok. Şipşak!

Şiir böyle: Mısraların omuzlarından sabrın altın hil'atini atmış yeni manzumelerde davulcu mânilerinin iptidaî lezzeti bile yok. Şipşak!

Kanunî Sultan Süleyman devrinin saltanatlı şairi:

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sada imiş!

Demiş. Şimdi?.. O sada da şipşak!

Fakat şipşakların en müthişi, en korkuncu nedir, bilir misiniz?

Dünyamızın, bir kobalt bombasiyle şipşak yokoluvermesi!..

6 Eylûl 1956

NEREDESİNİZ?

Sokakta yağmur esiyor.

Böyle ıslak havalarda, bizim caddede yaya gidene pek rastlanmaz... Maçkada oturanlar için yürümek, mavi ışıklı günlere mahsus kibar sporlarındandır.

Başımı yakamın içine büzmüş, kapıdan çıkarken baktım: İşte dondurma kutusu tüccarlarından Bay Biçeryan'ın otomobili.. Kesme topuzları, puslu kış havası içinde bir yaz güneşi gibi pırıldayan muhteşem kapıya yanaşmış, efendisini bekliyor!

İki adım ötede Pamuk palasın mermer çerçeveli kapısında da vişne rengi bu Buik... Arkasında lâcivert bir spor, onun arkasında kahve rengi bir Benz... Demek, Çelik çizme fabrikası sahibi Bay Salamon, mahdumu ve damadı henüz işlerine gitmemişler!

Karşıda, beton göğsünü şişirmiş ağır siklet bir apartmanın kapısında, markasını bilmediğim bir kaplumbağa azmanı daha: Meşhur sabun tüccarı Bay Bodosakinin teşriflerine âmade!

Onun yanında...

Hay Allah belâsını versin, çamur içinde kaldım: Kenardan geçen bir hususî tepeden tırnağa üstüme zifos püskürdü... İçinde kalın dudaklarına bir yaprak sigarası iliştirmiş, meşhur işkembe müteahhidi beyaz Rus: Kürklü yakasına taşmış katmer katmer ensesinden tanıdım!

Artık dikkatli yürümek lâzım: Her kapıdan bir otomobil fırlamaya başladı: İşte, camcı Mişon... İşte keresteci Sırıkyan... İşte...

Saymakla bitmez ki... Otomobil otomobili kovalıyor...

Arkalarından şaşkın gözlerle bakarak, içimi altüst eden bir sesle bağırdım:

— Heeey!.. Ahmetler!.. Mehmetler!.. Neredesiniz?..

Kulağıma, uzaklardan, kısık yorgun uğultular geldi:

— Aksarayda tramvay bekliyoruz!..

SOKAK

Sokak, dilimizde, toziyle, çamuriyle, tam bizim sokaklarımıza lâyık bir hakaret kelimesidir. Her gün gelip geçtiğimiz, ömrümüzü üstünde sürüklediğimiz sokağı, oldum olası hor görürüz.

Terbiyesizin en tipik örneği «sokak çocuğu» dur.

Başı havalanan tazeyi «sokak kızı» diye kötüleriz.

Hayatının kıymetini bilen insan: «Ben canımı sokakta bulmadım» diye böbürlenir.

Hangi mevsimde mi yaşadığınızı öğrenmek istiyorsunuz? Sokağa bakınız:

Portakal kabuğu, kışın yaklaştığını, marul koçanı, baharın geldiğini, karpuz çekirdeği, yaza kavuştuğumuzu müjdeler.

Küfeci, sokakta uyur. Sarhoş, sokakta sızar. Çapkın, sokakta avlanır. Sofu, sokakta tesbih çeker. Okunmayan kitap sokağa düşer. Satılmayan mecmua sokağa serilir.

Hele bu sonuncuları gördüğüm zaman, Dil Kurumu Türkçesinin «kitap» a verdiği adı pek beğenirim: Bitik!..

Demokrasi, sokağın politikaya girmesidir. Onun için, iki parmağı daima kaldırımın nabzını tutmayan kibar politikacıların bir tek nasibi olur: Avucunu yalamak!

Sokağa kendini alkışlatabiliyor musun? Korkma, iktidar senindir. Hiç de hayat adamı olmayan Cenab'ın hayat dolu bir sözünü hatırlıyorum: Aydın, beğendiğini alkışlar; sokak, alkışladığını beğenir!

Osmanlı İmparatorluğu, ikide bir ayaklanan sokağa bir vezir kellesi verirmiş...

Biz, şimdilik bol bol yüz veriyoruz: Her dört yılda bir ondan alacağımız oyları düşünerek!.

3 Mayıs 1955

ROMADA
ÜÇ
GÜN

B İ R :

Roma'da heykel vatandaş olmuş. Müzede oturmuyor, sokakta nefes alıyor, parkta dolaşıyor, adliye sarayının kapısında konuşuyor.

Bakıyorsunuz, bir yol kıvrımında, çıplak bir çocuk: Mermer kanatları tüy kadar yumuşak. Ötede, önündeki havuza ağzından su kavisleri çizen iki arslan. Yemyeşil çimler ortasında tarih olmuş insanlar... Yüz yıllardan kalmış, iyi bakımlı, sağlam gövdeli, dev binalar var: Saçakları etrafına dizilmiş heykellerle sanki temelleri yerden kesilmiş, göğe uçuyorlar...

Düşünüyorum: Biz, sanatkâr dedelerin torunlarıyız. Mermeri dal dal, yaprak yaprak yontan cedlerimiz, bize,

harabeleri karşısında hâlâ hayran hayran bakakaldığımız çeşmeler vermiş... Peki, ya biz?..

Hiç olmazsa, şu Taksimden Harbiyeye doğru uzanan zengin cadde üstündeki apartmanlar, önlerindeki yeşil boşluklara, küçük, dekoratif birer heykel dikemezler mi?..

Bu heykeller, İstanbulun hafızasında, onu dikenlerin heykelleri olacaktır.

İ K İ :

Biz, ekmeği mukaddes sayarız. Yeminlerimiz onun üstünedir. Adı «Allahın nimeti» dir. Bir ismi de «nân-ı aziz»... Yere düşse, öper başımıza koyarız.

Siz, gelin de ekmeğin ne olduğunu Romada görün: Onu, sünger gibi, avucumda on kere sıkıp bıraktıktan sonra hamurlaştıramadım.

İtalyada yediğimiz ekmeği Türkiyede bulsak, kendi ekmeğimize katık yaparız!

Tıpkı verem, sıtma, trahom mücadelesi gibi, midelerimizi kurtaracak yeni bir sağlık mücadelesi açmalıyız. Ana gıdası hâlâ «nân-ı aziz» olan vatandaşı has ve halis ekmeğe kavuşturmak!

Ü Ç :

Romada, üç gün, cadde cadde, sokak sokak, kaldırım kaldırım bir şey aradım ve bulamadım: Tükrük!

İtalyan milleti yere tükürmüyor.

İstanbula döner dönmez, kendi evimin yolunda, Valikonağı caddesinde, kırk adımda saydığım tükrük, otuzu geçti..

Öfkeyle eve koştum, ve aynada, haksız bile olsa, kendi suratıma tükürdüm!

17 Şubat 1955

UCUZLUK MÜTAHASSISI

Çamaşır makinası, elektrikli süpürge, radyo, buzdolabı, pekiy... Ama, günün birinde memleketimize Avrupadan bir ucuzluk mütahassısı ithal edeceğimiz hiç, ama hiç aklıma gelmezdi.

Ayol, ucuzluk mütahassısı, bizim başlıca ihraç edebileceğimiz mallardan biridir.

Nasıl mı?.. Şu üç çocuklu ilk okul öğretmeni, şu anasına, babasına, karısma, hattâ dul baldızına bakan tapu

memuru, şu iki yüz lira maaşla hem kira, hem mektep aylığı, hem elbise taksiti veren ve dört nüfus besleyen belediye kâtibi, hepsi birer ucuzluk mütahassısı değil mi?

Yaşayışlarının sırrını hesapla, kitapla çözemeyiz. Maaşı alınca ne yapıyorlar, nasıl taksim ediyorlar, bir ayın geçim programını hangi esaslara dayanarak çiziyorlar, başlı başına bir ilim, bir hüner, bir ihtisas işi!..

Bakıyorsunuz: Kız, sinemada... Oğlan, maçta... Hanım, ufaktan da olsa poker masasında... E, devlet babanın aydan aya tosladığı, sade bu üçüne yetmez... Ya geri kalan masraf, dağ gibi ev masrafı?..

Adamcağız, efkârlanıp efkârlanıp akşamları birkaç kadeh nasıl içmesin!..

Bu hesabın içinden, Fen Fakültesinin ve Teknik Üniversitenin bütün profesörlerini toplasanız, yine çıkılmaz. Çünkü, dünyanın her yerinde çoktan az çıkartılır, azdan çok değil... Ve dokuz nakıs on, Amerikada da, Habeşistanda da (—1) dir!

İşte bizim memur dediğimiz mucize adamlar, bütün hesap uzmanlarını şaşırtan bu geçim sihirbazlığını gösteriyorlar ve bir balıkla kırk kişiyi besleyen evvel zaman peygamberi gibi, bir maaşla bir evi yaşatıyorlar!

Şimdi biz tutmuş, Avrupadan ucuzluk mütahassısı getirtiyoruz... İlâhî Devlet baba, uzağa gitmeğe ne hacet? Ucuz yaşamanın sırrını maiyetindeki memurlara soruversene!..

Eminim, bizim geçinme hünerimiz başka memleketlerde duyulacak olsa, etraftan her gün, parlak tekliflerle davetler yağmaya başlar. Bu sayede de belki hem devlet bütçemizin maaş faslı hafiflemiş olur, hem de bir hayli felekzede, parlak ödeneklerle dünyaya akıl hocalığı etmek fırsatını bulurlar!

Yeni ihracat imkânımızdan faydalanmayı bilelim!.

28 Ocak 1954

AVARE!

Avare bir Hint filminin adıdır. Aylardır, Beyoğlu sinemalarında dolaşıp duruyor. Gelecek kış İstanbul tarafına geçeceğini umarız. Eh, kısmet olursa öbür yıl da Anadoluya...

Kaldırım şarkıcıları, caddelerde türküsünü satıyorlar:

— Avaremu!..

Maçkalı naylon kızın çiklet çiğneyen ağzında o, küfeci oğlanın ıslığında yine o:

— Avaremu!..

Neye tuttu bu filim bu kadar?.. Konusu mu pek güzel? Artistler mi iyi muz?.. Nedir?

— Avaremu!..

İstanbul, esrar kabağı tüttürmüş gibi, bu dalganın içinde:

— Avaremu!..

Bu Hint filmini, nerdeyse bir hindi budu gibi tabağa koyup, lokantada bile önüme getirecekler:

— Afiyet olsun!

Avaremu, Avaremu!.. Abdülhak Hâmid'in Duhter-i Hindû'su bile Türkiyede bu kadar meşhur olmamıştı.

Ben, Hint lideri Nehru'nun yerinde olsam, biraz musiki dersi alır ve milletler arası konferanslarda, nutuk yerine bir Avaremu türküsü çekerdim!

Avaremu!.. Biliyor musunuz, bu kelimede gizli bir tat, şehvanî bir lezzet, açıkçası, yeni adiyle bir cinsi cazibe var... İnsan Avaremu derken, biraz gözlerini süzüyor, biraz yalanıyor âdeta. Tıpkı, cilveli Rum kızlarının «Yavrumu» su gibi!

Ama, kadınlı, erkekli, topyekûn düştüğümüz bu Hint dalgasının asıl sebebi, bence ismindeki ahenkten çok, mânadır:

— Avaremu!..

Sağa bakınız, kahveler dolusu delikanlı: gelsin tavla, gitsin iskambil...

Kim bunlar?.. Öğrenci mi?

Hayıııır!.. Avaremu!..

Ya şu İstiklâl caddesinde on sekizinci turu yapan, adam yemiş gibi kıpkırmızı, kocaman ağızlı, karmakarışık saçlı, şıldır gözlü kız: Avaremu!..

Şu direksiyon başında uyuklayan şoför yamağı?.. Avaremu!..

Şu sırtında boş küfe ile dolaşan biçare hırpani?.. Avaremu!..

Şu kanadyen giymiş, evi meçhul, işi meçhul, ekmeği meçhul kabadayı?.. O da öyle, o da Avaremu!..

Ben size bir şey söyliyeyim mi?.. Hidrojen bombalariyle sarsıla sarsıla, neredeyse dünya bile boşlukta yalpa vuran bir Avareye dönecek!.

Avare neye tuttu diye şaşıyoruz. Ayol, biz bu filmde kendimize kavuştuk!

19 Mayıs 1955

MAZİ

Büyük bir muharrir, gazetesindeki Pazar konuşmasında, eski ramazanlardan, hâtralarımıza biraz hasret güzelliği katarak bahsetmemize kızıyor. Onun kaleminde mazi, içi hortlaklarla dolu bir ortaçağ zindanıdır. Biz, kaybolan maziye değil, mazi olan gençliğimize iç çekiyormuşuz!.

Eski bir Osmanlı haritasında sâde vatan sınırlarına bakınız. Üç kıtayı saran bu çizgiler bile göğsümüzü acı bir ah ile doldurmağa yetmez mi?..

Mazi, yalnız peçe, yalnız çarşaf, yalnız taassup, yalnız cehalet, yalnız baskın değildir. Kremlin müzesini zenginleştiren Bursa kadifesi de mazidir, tahtaya bahçe güzelliğini veren Edirne tavanları da mazi... Mermerleri köpük kadar yumuşak çeşmelerimiz de mazidir, Üsküdar çatmaları da mazi...

Süleymaniye nedir? Mazi!. Sultanahmet nedir? Mazi!... Yenicami nedir? Mazi!... Hele yarım minaresini iki yılda tamamladığımız bu sonuncusu!

İstanbul sokaklarından bu mazileri sökünüz, geriye ne kalır, biliyor musunuz?... Soysuz mimarînin birkaç yüz apartımaniyle birkaç yüz gecekondu!

İnce fıtalarda masal gülleri açmış beyaz tül şemsiyeleriyle bir dünkü yalılar saltanatını düşününüz, bir de bugünkü kömür ve benzin deposu Boğaziçini... Biri mazi, biri hâl!.

İngiliz kültürünün Fransız temsilcisi André Maurois, bir yazısında: «İngiltere mi? diyor, orada en yeni gelenek birkaç asırlıktır, en eski bilgi birkaç saatlik!»

Ne dersiniz: Yarını, dünün sağlam temellerine oturtmasaydı, bu küçük ada Büyük Britanya olur muydu?

Şu güzel hâtırayı, galiba Théophile Gautier'nin seyahat yazılarında okumuştum:

«İstanbul çarşısında alış verişe girdiği bir dükkânın sahibi, sesini yavaşlatarak:

— Çelebi, diyor, aynı mal, yanımızdaki komşumuzda da var. Rica ederim, oradan alınız. Ben siftah ettim, o daha etmedi!»

Yabancıların öğdüğü bu maziden, bugünün kalemleri değil, bugünün karaborsacıları utansın!

16 Mayıs 1955

ESKİ KAHVELER

Eski kahveleri arıyorum, gençliğimin kahvelerini... Yook, mazi hasreti diye gülmeyiniz. Bilirim, her şey, davulun sesi gibi, uzaktan hoştur. Ama bu öyle değil...

Eskiden kahvenin bir adı da kıraathane idi. Türkçesi okuma evi. Demek kültürle ilişiği varmış... Düşünüyorum: Gözümün önüne, Nuruosmaniyedeki İkbal kıraathanesiyle, Sultanahmedin parka bakan setli kahveleri geliyor. Kışın, birincisine çıkardık, yazın ikincisine. İran edebiyatının sayılı hocalarından Tahir Nadi efendi, orada bağdaş kurar, nargilesini tokurdatırdı. Hasan Saka, Halil Nihat Boztepe orada bilârdo oynarlardı. Yahya Kemal ile orada konuşurduk. Fuat Köprülü, Hamamîzade İhsan, Orhan Seyfi, Enis Behiç buralara gelirlerdi. Hiçbir mektep, hiçbir kitap, hiçbir muallim, bana bu iki kahvede öğrendiklerimi öğretmemiştir. Oradan evimize, her akşam, mutlaka yeni bir bilgi ile dönerdik: Bir gün, Baki'nin yeni bir beyti keşfedilirdi:

Güzeller mihriban olmaz, hemen yalvarı görsünler!

Meğer bu mısrada bir kelime oyunu varmış. Meğer «Yalvar» o devirdeki bir paranın adı imiş!

Ertesi akşam, günün genç şairi, henüz matbaaya gitmemiş yeni şiirinin duvağını açardı:

Hani o bırakıp giderken seni,
Bu öksüz tavrını takmıyacaktın?
Alnına koyarken veda buseni
Yüzüne bu türlü bakmıyacaktın?

Bir başka gün, Daudet'nin «Değirmenimden mektuplar» tercümesini orada dinlerdik.

Aruz - hece münakaşaları bütün bir kış İkbal kıraathanesinde, bütün bir yaz Sultanahmet kahvesinde sürmüştü.

Diyebilirim ki, Beyazıt camiinin loşluğuna sinmiş Küllük, yıllarca, Darülfünunun bir açık hava şubesi olmuştur. Profesör Şekip Tunç orada saatlerce iğtikraka dalardı ve Mükrimin Halil üstad, Türk ve İslâm tarihinin zaferlerini orada anlatır, hayır, anlatmaz, ordu kuvvetinde bir aktör başarısiyle âdeta oynardı!

Bunun, yalnız bize mahsus olmadığını bilirsiniz elbet. Paris, müzeleri, Üniversiteleri kadar kahveleriyle de meşhurdur. Tahtını belli bir köşeye kurmuş büyük şairleri, büyük ressamları, her gün kendi kahvesinde sanat tebaasiyle sohbet halinde bulursunuz.

Düşününüz, Almanyada Nazizm bile bir birahanede köpürüp taşmadı mı?

İtalyayı hiç konuşmıyalım. Orada güzel sanatlar, resmi ile, heykeli ile, kahvede değil, sokakta, yolcular arasında âdeta yaşıyor, nefes alıyor.

Bu satırları yazarken gözüm, masamın üstündeki gazetede bir ilâna kaydı:

Şark kahvesinde: Sulukule gecesi!

21 Nisan 1955

TÜRK EVLERI

Pencereleri, yeşil bahçelerin serinliğine bakarmış. Duvarlarına gömülü höcrelerinde, şeffaf vücutları gök mavisiyle yoğurulmuş Beykoz işi sürahiler, bardaklar, gülâbdanlar.. Sedirlere, Bursa kadifeleri yayılı: Şu, Sensinod âzasının büyük dinî âyinlerde giydikleri, parçaları Kremlin müzesinde saklanan Bursa kadifeleri.. Rahlenin bir ucunda, Aliyülüsküdarî'nin, ışık renkleri yıllarla solmayan lâkları.. Köşede, Üsküdar çatması ipek yastığa dayanmış bir el aynası: Kimbilir hangi Türk ustası, gümüşe bu çiçekleri, bu koncaları, bu nakışları döktürmüş..

Bu evlerde tavan, ayrı bir sanat eseridir: Edirne işi göbeklerde, kuru tahta, bir saray bahçesinin tarhlarındaki bütün girift güzellikleri gösterir.. Musluk taşlarında, mermerin, bir köpük kadar yumuşadığını seyredersiniz.

Bu evlerde herşey Türktür: Şu kafkas güzeli cariyeler elinden alıp nefis Yemen kahvesini içtiğiniz altın zarflı fincanlar.. Şu mercan nakışlı bağa kaşıklar.. Şu fildişi saplı, çeliği aşınmaz kalemtraşlar.. Şu ebrûlü kâğıt.. Şu eliflerinin bir teline asırların ak düşüremediği siyah mürekkep.. Şu yekpare oymalı beşik.. Şu Nedim Divanının hârika cildi. Şu mslüman parmaklarda çekile çekile taneleri nurlanmış kuka tesbih.. Şu duvarda arma kurmuş ecdat yadigârı kılıçlar, kalkanlar, gürzler..

Şimdi bu evlerden ancak Bursada iki üç tanesinin iskeleti, yarı ayakta durmaktadır.

Topkapı müzesinin hassas fazileti, muhterem Bay Tahsin'e, bana bu mevzu üzerinde tavsiye edebilecekleri bir eser olup olmadığını sorduğum zaman, baskısı da kâğıdı kadar güzel bir cilt uzattılar: Türk evleri...

Resimlerine, hayran gözlerle bakrken sordum:

— Muhrriri kimdir üstadım?

— Amerikanın Atina konsolosu Mösyö Berry!..

BÜYÜKANNE

Galiba bir insan cinsi, yavaş yavaş tükeniyor: Büyük Anne.

Kızları gelin olan, oğulları evlenen anneler, yine torun sahibi olacaklar elbet. Ama, büyük anne olamıyacaklar. O, başka bir şeydi...

Ninelerinizi düşününüz: Yanına sokulduğunuz zaman, vücudu Edirne sabunu, çamaşırları lâvanta çiçeği kokan ninelerinizi... Tanrının günü beş vakit abdest almaktan derileri bir fildişi solgunluğu almıştır. Başında bembeyaz, tertemiz saçlarını saran, kenarları yeşil oyalı, dal dal bir Kandilli yemenisi, parmağında zarif, altın kafesli bir akik yüzük...

Yüzünüze biraz uzaktan, biraz derinden, biraz başka bir dünyadan bakan gözleri iki nur damlasıdır.

Dudağından — hiç bir zaman kahkaha olmayan — rakik, ince bir gülüş eksik olmaz. Bu belli belirsiz tebessümde neş'eden çok dua gizlidir: Torunlarının tatlı sevinci içinde yaşamanın bahtiyar duası.

Tırnakları dibinden kesilmiş o misk gibi eli öptüğünüz zaman, içiniz, dünya duygularını aşan, büyük, engin bir saadetle dolardı. Âdeta günahlarından sıyrılmış, ışığa kavuşmuş bir ruh hafifliği duyardınız.

İki gün evvelki bayramda, saçlarının kuzgunî katranı şakaklarına akmış, dudaklarında rujlar kurumuş büyük annelerin başa konmadan öpülen ellerine baktım: Manikürlü uzun tırnaklar, bana, güzel bir mâzinin vücudünü didiklemiş, sivri uçları kanlı hortlak pençeleri gibi göründü.

Kendi kendime — midem bulanarak — sevindim:

— İyi ki bu elleri öpecek yaşta çocuk değilim!

27 Mayıs 1955

DAVUL ZURNA

Tıpkı halk edebiyatımız gibi, bir de halk musikimiz vardır. Konservatuvarın tarama heyetleri, vilâyet vilâyet, kasaba kasaba, köy köy dolaşıp bu millî sesleri topluyorlar.

Öyle sanıyorum ki, halk musikisini, bir ana çizgiyle ikiye ayırmak mümkün: Oda musikisi, meydan musikisi...

Oda musikisi, kahvelerde, ocak başlarında çalınan

sazlar, bağlamalar, curalarla Karadeniz kıyılarının dertli sesi kemençelerdir.

Meydan musikisine gelince; Türk tarihi kadar eski olan bu musikiyi hepimiz biliriz: Davul, zurna...

Selçuk hükümdarı Üçüncü Alâeddinin 1289 da Osman beye gönderdiği emaret menşuru ile beraber davul da vardır.

Davula, istiklâl alâmetlerinden biri olmak şerefini çok görmemeli. O, gürleyen toplar gibi gümbür gümbür sesiyle Türk milletine lâyık erkek bir musikidir!

Davul zurnada, şüphesiz, sanatın şahsî sesi, ayrı ayrı edalarla ürpermez. Onu dinlerken: İşte Itrî'nin, işte Dede'nin sesi diyemeyiz. Fakat, davul zurnada ferdî şahsiyetin yerine millî şahsiyetin sesi vardır. Onu dinlerken: İşte Türkün sesi, deriz.

Köy düğünleri, neşesini hâlâ davul zurnadan alıyor. Büyük sevinç günlerinin sesi, hâlâ davul zurnadır: İlk treni davul zurna ile karşılıyoruz, askere davul zurna ile gidiyoruz. Bütün bir tarih boyunca, onunla güldük, onunla çoştuk.

Er meydanlarında, davul zurnasız, pehlivanlar güreş tutmaz. Bacaklarına siyah meşin kispetlerini çekmiş, iri adaleleri zeytinyağiyle pırıl pırıl çiftleri ortaya çağıran, onlara, çırpına çırpına el şakırdatarak peşrev yaptıran, nara attıran, çapraz aldıran, künde vurduran, davul zurna sesidir.

Erzurum çevrelerinde, tâ Şaman Türklerinin davulla oynadıkları «Bar oyunu» hâlâ sürüp gidiyor.

En uzaktan en yakına kadar, bu seste biz varız.

Çocukluk bayramlarımı düşünüyorum: Bütün bir mahallenin bahtiyar kalbi, bekçinin davulunda çarpardı.

Yıllar var ki, bu sesi, bu kendi sesimi, artık işitmez oldum. Büyük meydanlarda, bayram günleri, hoparlörlerin teneke ağzı, bize, meyhane şıllığı kantolar söylüyor.

Tokmağı kafamıza vurmamak için davula vurmalıyız.

ZAVALLI AVAREMU!..

Sağ elimin işaret parmağı, ucundaki duyguyu kaybetmeğe başladı. Orta parmağımın içi de öyle... Hayır, bir damar sertleşmesinin, bir deveran bozukluğunun neticesi değil. Sadece, yıllar boyu kalem tutmaktan.

Demin, size «Günaydın» demeğe hazırlanırken düşündüm: Duygusunu kaybeden sade bu iki parmak ucu mu?..

Geliniz, hep beraber, göğsümüzün sol yanını yoklıyalım: Orası ne âlemde?

Sabahleyin, yatakta, mahmur gözlerle gazeteyi süzüyoruz: Bir kamyon uçuruma yuvarlandı. Sekiz ölü, on sekiz yaralı!.. Çeviriyoruz sahifeyi: Vay anam vay. Sarışın Bombaya bak!.. Doktorlar, kongrede çıplak filmini seyretmişler!..

Bir daha çeviriyoruz sahifeyi: Bir canavar, dört yaşındaki çocuğu kirlettikten sonra balta ile doğradı!.. Tekrar çeviriyoruz sahifeyi: Oooo, mozaik mayolar!... Göbek meydanda ama, göğüs fazla kapalı!

Kalkıyor, giyinmeğe başlıyoruz. Hayâlimizde, okuduklarımızdan iki şey var: Holivud'un altın ayvasiyle plâj modasının göbek çukuru!

Akşama doğru, elimize geçen bir öğle üstü gazetesini gözden geçiriyoruz: Batı Avrupa konseyi silâhlanmağa karar vermiş... Vay, vay vaaay: Eleonora Rossi'deki gözlere bak!.. Tatlı bir yutkunma ile yalanarak şu çapkın beyti mırıldanıyoruz:

Rûyine baktıkça ben hiddet edip yan yan bakar,
Fırsatın bulsam getirsem kâfiri yân üstüne!

Öbür sahifede bir başka haber: Idrojen bombaları dünyaya muvazenesini kaybettiriyor!

Gazeteyi kapıyor, düşünmeğe başlıyorum: İstanbula gramofon benim ilk çocukluk günlerimde gelmişti. Bir gece safası biçiminde açılmış penbe borusundan dinlediğim ilk türkü hiç hatırımdan çıkmaz:

Şu karşıki dağda bir kuzu meler,
Kuzunun feryâdı bağrımı deler!

Bu yanık türkü çalınırken, odanın havası değişmiş, tebessümler durulmuş, yanaklarımızdan damla damla yaşlar süzülmeğe başlamıştı.

Affedersiniz, şimdi itirafı biraz güç, biraz ayıp ama, şu karşıki dağda meleyen anasız kuzuya ağlamıştık!

Şimdi, bırakın uçuruma yuvarlanan kamyonu, bırakın bir baltada uçurulan çocuk başını, bırakın fezada yalpa vurmağa başlayan dünyamızı... Bunların hiçbirine acımıyalım, hiçbirine ağlamıyalım!

Ama, yalnız bir şeye acıyalım, ama yalnız bir şeye ağlayalım: Bu merhamet duyguları nasırlanmış, bu gözyaşı kaynakları kurumuş insanlığa... Zavallı ben, zavallı biz, zavallı Avaremu!...

13 Mayıs 1955

OTURAN NESİL

Ömürleri, at sırtında, her gün sınır genişleterek geçen akıncı Türklerin çocuklarına bakınız: Belediye hudutlarının ötesini gurbet diyarı sanıyor!

Oturuyoruz.. Dünya bizim için kendi mahallemizden ibaret.

İstanbulun iki parçası, âdeta iki ayrı kıtadır: Galata köprüsünü Sırat köprüsü kadar güçlükle geçenler henüz aramızda eksik değil...

Eski Türkün, doğduğu, büyüdüğü, öldüğü üç memleket arasına en az birer vatan sığar!

Şimdi, neredeyse mezarımızı beşiğimizin sallandığı yerde kazdıracağız...

Abdülhamidin otuz üç yıllık vehmi, babalarımızı o kadar oldukları yere mıhlamış ki, Meşrutiyet ve Cumhuriyet nesilleri bile, hâlâ itiyadın paslı çivilerini söküp kendisini memleket içerisine ve dışarısına atamıyor.

Kendi kendimize utanarak itiraf edelim: Boğaziçinin Anadolu ve Rumeli kıyılarında bile ayak basmadığımız iskeleler ne kadar çoktur...

Bu kadar ufuksuz insanların duygu ve düşünce çerçevesi de pek geniş olamaz...

Müşahede züğürtlüğünün neticesi değil midir ki, bir muharririmiz, istibdat günlerine ait eserinde, Yıldızla Babıâliyi telefonla konuşturdu...

Ve yine, tanınmış bir kalem, iki genci Büyükadada çamların «geniş yapraklı» dalları altında seviştirdi!

Bir sabah namazı, rüyasında peygamberi görünce: «Şefaat ya Resûlâllah!» diyeceğine şaşkınlıkla: «Seyahat ya Resûlâllah!» diye niyaza varan büyük Türk yazıcısı Evliya Çelebiyi düşününüz, bir de bugünkü masa başı muharririni!.

Bunun içindir ki, o üç yüz yıl evvelki ciltler kitapçı dükkânlarında hâlâ yüksek fiatlarla aranırken, bu üç yıl evvelki ciltler kesekâğıtçılarda kilo ile satılıyor...

Türk edebiyatına bakınız: Cümhuriyetten sonradır ki, ancak birkaç muharrir, kalemine dayanarak Anadoluyu dolaştı. Köyü ve köylüyü, çoğumuz, hâlâ kantocu Peruzla Şamram Hanımın düettosundaki ipek patikli çoban sanmaktayız.

Hayalimizdeki köy, henüz Tevfik Fikretin iki mısraından ibarettir:

Çoban kaval çalar anın
Hayatı şairânedir!..

Türk köyü de, Türk fikriyatı ve sanatı da, uyanmak için birbirini bekliyor.

MODA VE AHLÂK

Moda, bugünkü biçimi, bugünkü rengi, bugünkü kokusiyle bir ahlâksızlıktır.

Terzi makası, berber maşası, kunduracı bıçağı, ıtriyatçı boyası ve kokusu elele vermiş, bir maksat için çalışıyor: Şehveti kamçılamak!

Şu, iki küçük yırtmaç arasından omuz başlarının beyaz yuvarlağını gösteren entari!

Şu, bacak bileklerini ince birer atkiyle boğup ökçe üzerinde iki pembe topuk bırakan iskarpin!

Şu, göz kapaklarında bir vuslat gecesinin yorgunluğunu çürüten mahmur renk!

Şu, dudaklarıda vahşi bir şehvet kanatan yamyam kırmızı!

Şu, bir kimya formülü ile fuhşun havasını billûr kursağında toplayan lâvanta şişesi!

Bu babasız piçlerin bir tek anası vardır: Moda!

Ahlâk zabıtasının elinden kaçan, adliyenin pençesinden kurtulan bu vesikasız aşifteye, Beyoğlunun bütün camekânlarında rasgelirsiniz: İşte, şu kürkçü dükkânında omuzuna bir tilki atan sarışın manken odur! Şu, bir çorapçı mağazasında çıplak bacağını şeffaf bir ipeğe bürüyen soysuz kadın odur! Şu, bir şapkacı vitrininde, saçlarının altın demeti üstüne minimini bir külâh iliştiren Naylon kız odur!

Onu, fuhşa teşvik suçuyla yakasından tutup sınır dışına atacağımız günü dört gözle bekliyelim!.

DERVİŞLER

Feragat, dilden evvel politikada ölmüş bir kelimedir. Biz onu, İttihatçılarla beraber kaybettik. Kara Kemal, şakağına kurşunu sıktığı gün, yelek cebinden üç buçuk kuruş çıkmıştı. Unutmayınız, milyonlarla oynayan adamdı o!

Ziya Gökalp Malta zindanına sürülürken, bir dost eli ona, demir alan gemide beş yüz lira yetiştirebildi!

Talât Paşa, yalnız fakir ölmemiştir. Fakir de yaşamıştır. Osmanlı İmparatorluğunun Sadrıazamı iken içtiği sigara, Selânik postahanesinde kâtip iken içtiği sigara idi!

Bir Bakırköy Kâtib-i mes,ulü vardı İttihatçıların: Gaziantepli Muhtar. Gündüz, hastalara şeker, francala karnesi ondan alınırdı. Akşam, kendi sofrasında, vesika çamuru yer, üstüne de sade kahve içerdiler!

Onlar, partici değil, parti idealinin dervişleriydi.

Ney ve kudüm sesleri içinde raksın ve musikinin, kanatlandırdığı mevlevîlere bile bu dervişlere yandığım kadar yanmadım!

15 Nisan 1954

GÜLMEYEN YÜZLER

Gülmüyoruz. İç dünyamızdan dış dünyamıza vuran ışık neden söndü? Zekâ ve sıhhatimizin üstünden bulutlar mı geçiyor yoksa? Ancak, hastalıkla onun kardeşi aptallık somurtur!

Fotografçı camekânlarına bakıyorum: Resimlerin çoğunda düşünen bir Napoléon var!

Çalgılı meyhanelerde saz ağlıyor.. Barda eğlenmeye gelenlerin yumrukları çenesinde... Parmağına elli bin liralık bir güneş damlatan güzelin kaşları çatık... Çarşıda eli bal satan esnafın suratı sirke satıyor!

Amerikada, tebessümün mektebi ve hastahanesi varmış: Birinde ders, birinde tedavi...

Gülmüyoruz...

Şu, yüzlerine bir cenaze evinin hüznü sinmiş kalabalık, Şehir Tiyatrosunun komedi kısmından çıkıyor!

Şu camekânlardaki boyun bağlarına, cellât ipine takılmış gözlerle bakan adam, Millî piyangonun büyük ikramiyesini kazanan bahtiyardır!..

Şu beyaz yüzü hiddetle kararmış olan sekiz yaş, hilkate dargın: Kendisini bu kadar güzel yarattığı için!

Boğaziçi vapuru bir kamara dolusu asık surat taşıyor..

Tramvaylar, tüneller, otomobiller, seyyar bir hastahanenin melânkolik koğuşları...

Kahve pencerelerinden, hevenk hevenk sararmış kış ayvası yüzler sarkmakta...

Amerikadan yüzlerce mütehassısın geldiği bugünlerde, Sağlık Bakanlığı da bir tebessüm mütehassısı getirse nasıl olur?

KONUŞMAK!

Eski terbiye tek heceli bir kumanda ile başlardı:

— Suuus!..

Daha doğar doğmaz, hürriyetini sımsıkı kundakladığımız çocuğun, beşik gıcırtıları arasında duyduğu ilk dünya kelâmı budur:

— Suuus!..

Ana, baba dudağında hiddetle ıslıklaşan bu «Suuus» dan, bütün bir ömür boyunca kurtulamazdık!

Mektepte, hoca, kızılcık sopasını kâh rahlenin üstünde, kâh çocuğun sırtında şaklatarak haykırırdı:

— Suuus!..

Evde, söze karışmak için açılan ağızlara, yine aynı çatık ses kelimeleri tıkardı:

— Suuus!..

Büyüklerimizin affedemiyeceği bir tek ayıp vardı: konuşmak!

Meşrutiyette açılan ağızları, basında sansür susturmuştu, sokakta tabanca!

Uzun yıllar, kendi uydurduğumuz vecizeye kendimiz inanarak sustuk: «Söz gümüş ise sükût altındır!»

Eğer bu miskinler kanunu doğru olsaydı, şüphe yok, bugün dünyanın en zengin milleti bizdik!.

İki yıl var ki, konuşuyoruz: Ağzımızdan, tıpasını atmış bir su baskını gibi, kelimeler fışkıra fışkıra!

Haklı konuşuyoruz, haksız konuşuyoruz. Acı konuşuyoruz, tatlı konuşuyoruz. İyi konuşuyoruz, kötü konuşuyoruz...

Zarar yok. Tenbel yılların pası silindikçe, dilimiz, işleyen demir gibi ışıldamaya başlıyacaktır. Bu ışıltıda, bastığımız yeri, tuttuğumuz yolu daha iyi göreceğimize şüphe mi var?

SULULUKLAR!

Okudunuz mu rezaleti?. Boyuna bosuna güvenen zıppırın biri Prenses Margarit'e bir mektup yazmış, daha doğrusu bir nâme uçurmuş. Meziyetlerini sayıp döküyor: Tahsilim şu, mesleğim bu cinsinden zekâya, kültüre dayanan kıymetler değil.. Boyum 1,78, kilom 69, kaşım kara, gözüm elâ, hani bir görsen, iki çift lâf etsen ağzının suyu akar cinsinden, gülmeli mi, ağlamalı mı, utanmalı mı? İnsana ne yapacağını şaşırtan, sulu, cıvık sözler... İnsan bu terbiye ile İngiliz hanedanından bir genç kıza kocalık değil, piyasanın kaşarlanmış dullarına jigololuk bile teklif edemez!

Bu rezaletten bir kaç gün evvel, bir hafiflik, bir şımarıklık, bir sululuk daha oldu: Galiba Ankarada, galiba bir öğrenci grupu, galiba kendi birliklerine ait bir seçim sandığına Lollobrigida adına oy attılar!

Bir şaka mı? Hayır, yüksek tahsil gencine yakışır bir şaka değil... Bu türlü olaylar, Sahne Sanatkârları Sendikasında, yahut Devlet Konservatuarında olsa, belki meslek lâtifesi der, gülüp geçerdik. Ama, toprak çocuklarından beklediğimiz mahsul bu değildir!

Bitmediii... Bundan öncesi de var: 1954 seçimlerinde bir sandıktan çıkan aşk mektubunu unuttunuz mu? Mebus seçmek için girdiği höcrede kendisine sevgili seçen vatandaşın aklı da dahil olmak üzere bir çok şeylerinden şüphe edilir ama, bilmem ki, en evvel nesinden şöphe etmeli?...

Hasılı efendim, şu terbiyeli, şu olgun, şu efendi hemcinslerimize bir hal oldu, bir hal ki, ancak kendi üsûpları, kendi ağızlariyle tarif edebilirim: Su koyvermeğe başladılar!

Allah korusun, biraz daha devam ederse, güzel, iyi, kibar nemiz var, nemiz yoksa, hepsini, bu sosyal sululuğun selleri alıp götürecek!

7 Nisan 1955

SİNİRLİLİK

Pek sinirli olduk bugünlerde. Sade iktidardakiler değil, sade muhalefettekiler değil, evdekiler, sokaktakiler, tramvaydakiler, vapurdakiler de öyle.

Kavgasız otobüse binemiyoruz, kavgasız otomobilden inemiyoruz, kavgasız yemek yiyemiyor, içki içemiyor, şarkı dinleyemiyoruz.

Fotografçı camekânlarına bakınız: Resimlerin çoğu, yumruk çenede, hücum plânları düşünen birer Napolyon!

Güzel bir kız geçiyor yoldan. Allah özene bezene yaratmış. Şeker mi şeker!.. Ama, kaşın biri yerde, biri gökte!.. Burun delikleri öfkeyle kabarmış!.. İnsanın üç parmak uciyle çenesinden tutup soracağı geliyor:

— Nedir bu surat küçük hanım?.. Hiddetin kime?.. Dünyaya güzel geldim diye mi bu kadar küskün, bukadar sinirli, bukadar hırçınsın?

Garsonu çağıran yüzlere bakıyorum: Kelimesiz hakaret!

Hizmete gelen garsona bakıyorum: Susan husumet!

Partiler konuşuyor... Aman, aman, aman!.. Biri:

— Ak!

Dese sanki «ok» demiş gibi yüreğinizden yaralanıyorsunuz.

Öbürü:

— Bak!

Dese, hâşâ huzurunuzdan, başka bir şey duymuş gibi burnunuzu tıkayıp kaçıyorsunuz!

«Barika-i hakikat müsademe-i efkârdan» mı çıkar?..

Evet, eğer çarpışan iki kafa olursa... Peki, ya iki bal kabağı olursa?

Münakaşalarımıza bakınız: Tek hedefimiz, hakkı bulmak değil, haklı çıkmaktır.

İlimde, sanatta, hele siyasette kaşları çatık duranlara kızmamalı. Güler yüzlü olmaktan değil, gülünç olmaktan korkuyorlar!

Hele şapkanın kurtaramadığı şark kafasında, öfke, politikanın soyadıdır.

Eğer iktidarla muhalefet karşılıklı tebessüm ediyorsa, inanınız, sadece bilenmiş dişlerini birbirine göstermek içindir!..

1 Eylûl 1955

MAYMUNLAR

Tanzimatın Batıya açtığı kapıdan memleketimize ne girdi dersiniz? Fikir mi? Sanat mı? Metot mu?.. Hayır, kravat ve fistan!

Evlerimize piyano girdi: Kürdîli hicazkârdan şarkılar çalmak için...

Operetler kuruldu: Kâğıthanede hıdrellez safasına çıkar gibi, utlarla, kanunlarla, deflerle sahneye çıkmak için...

Ne kadar Fransa olduk, bilir misiniz?.. Beyoğlu mağazalarının vitrinlerindeki mankenler kadar!

Birinci Dünya Harbi, Türkiye'den Paris'i koğmuştur. Dudaklarımızın üstünde sivrilen bıyıkların çifte süngüsü, yıllarca Almanya'ya selâm durdu!

Mütarekede, ilk pasaport değiştiren yine kadın ve erkek modası olmuştur.

Deniz, plâj, güneş... Kumar, içki, kokain... Ve çarşaftan sıyrılmış başlara dolanan renkli, ipek sarıklar, İstanbul'dan bıldırcın sürüleri gibi geçen Rus muhacirlerinin yadigârı değil midir?

Şimdi, kadını, erkeği, büyüğü, küçüğü, hepimiz Amerika hayranıyız!

Sam Amcayı küçümseyecek bir budalalık benden beklemezsiniz, değil mi?

New-York'un gök tırmalayan binalarına bakmak için başımı kaldırsam, şapkam yere düşer!

Bu Amerika küçümsenir mi?

İstanbul'da tramvaya binemeyen işçi, Amerika'da, fabrikaya kendi otomobiliyle gidiyor!

Bu Amerika küçümsenir mi?

Bizim bir yılda bastığımız kitabı, dergiyi, gazeteyi, Amerika bir... Bir ayda değil, bir günde basıyor!

Bu Amerika küçümsenr mi?

Bizim mahalle kahvesinde tavla atarak geçirdiğimiz saatler kadar, Amerikalının yatakta uyku atacak saati yok!

Bu Amerika küçümsenir mi?

Hayır, hayır, hayır... Amerika'yı pipo dumanında, viski kadehinde, caz plâğında ve naylon aşşağılığında arayan tabiiyet Türkleri yok mu? İşte ben onları küçümsüyor, onları beğenmiyor, onlardan utanıyorum, onlardan, onlardan, onlardan iğreniyorum. O maymunlardan!

5 Ocak 1956

DÜNYA NİMETLERI

Hollywood'un çıplaklar ordusu, günlük gazetelerimizin birinci sayfalarını da işgal ettiler artık. Ciddî haberler, cephe gerisinde bile arasıra yer buluyor.

Geçen gün, Yeni Ulus'un beşinci sayfasında böyle bir yazı ile karşılaştım: Nazi şeflerinin aileleri ne halde?

Geliniz, bunları kısaltarak beraber okuyalım:

★ Hitler'in, baba bir üveği hemşiresi bayan Raubal, Berchtesgarden'de, meşhur Kartal yuvasının kurulduğu şehirde, yıkık dökük bir kulübede, kızıyle beraber, çok yoksul, çok perişan bir hayat sürmektedir.

★ Göring'in karısı Emma ile kızı Edda, Münih'te yaşıyorlar. Şimdi onları - bir zamanlar şahsî nüfuzlarını kullanarak - bir çok felâketlerden kurtardıkları bazı Yahudi aileleri himaye etmekte ve geçimlerini sağlamaktadır.

★ Göbels'in bir erkek kardeşi vardı: Hans... Ağabeyisinin ölümünden sonra, her çaldığı kapının yüzüne kapandığını görmüş ve işsiz, güçsüz, büyük bir sefalet içinde göçüp gitmiştir.

★ Himmler'in karısı, dört çocukla yapayalnız ve on parasız kalınca bir iplik fabrikasına işçi girmişti. Hâlâ ekmeğini orada çalışarak kazanmaktadır.

★ Amiral Doenitz'in karısı, bir hastahanede, gece nöbetçisi olarak çalışıyor. Gayet idareli bir hayat süren madam Doenitz'in bir tek arzusu var: İki odalı bir ev yaptırıp, Amiral hapishaneden çıkınca onunla bir çatı altında, ömürlerinin son yıllarını başbaşa yaşıyabilmektir.

Görüyorsunuz: Nazi şeflerinin, politika suçları ne kadar kanlı ve karanlık olursa olsun, hususî hayatları, dünya nimetlerinden uzak, tertemiz kalmıştır. İttihatçılar da böyleydi. Doktor Nâzım'ın kira evinde, pencereleri örtecek bir perde, Ziya Gökalp'ın evinde çıplak tahtaya serilecek bir halı parçası yoktu!

Hey gidi otuz yıllık Cumhuriyet devri hey!.. İnsan, senin asfalt caddelerinde sağlı sollu binalara bakınarak yürürken, hazin bir iç çekişiyle bütün bu eski ve asil hâtıraları hayal ediyor!

25 Mart 1954

İSTANBUL SEYYAH ŞEHRİ

Arasıra, göçebe kuşlar gibi, İstanbula konmaları ile uçmaları bir olan seyyahlara rastlıyorum: Pembe yüzleri muşmulalaşmış, çocuk bakışlı seyyahlara... Boyunlarında dürbünler, ellerinde fotograf makineleri, durup durup resim çekiyorlar.

E, İstanbul güzel şehirdir, tarihî şehirdir, elbet çekerler diyorsunuz, değil mi?

Değil, objektiflerini telâşla çevirdikleri yerlere bakıyorum: Ne Kızkulesi, ne Çenberlitaş, ne Süleymaniye camii, ne Boğaz...

Çıt!.

İşte, omuzundaki sırığın iki ucunda iki gaz tenekesiyle Hamidiye suyu taşıyan, cephe artığı aksakallı bir ihtiyar...

Çıt!..

Büyük bir apartımanın kapısında paspas sopalıyan başşı takkeli, ayağı takunyalı bir kapıcı...

Çıt!..

Kucağındaki çocuğunun ağzına esmer bir meme tıkamış, yeldirmeli bir dilenci...

Çıt!..

Lâcivert bereli, balta sakallı, kehribar tesbihli kocası önde, siyah çarşaflı, siyah peçeli ve altın bilezikli çifte haremi arkada bir Hacıağa ailesi...

Çıt!..

Ön ve arka kapılarından hevenk hevenk yolcular sarkan bir tramvay...

Çıt!..

Taksim Harbiye asfaltında, milyonluk apartımanların akisleri yüzen bulanık bir su birikintisi...

Çıt!..

Saçı berber, vücudu hamam, eli sabun görmemiş, yamalar içinde bir akşam simitçisi...

Çıt!..

Avurdu avurduna çökmüş bir çöpçü... Bir beygir iskeleti... İçi çamurlu karlarla dolu bir temizlik arabası...

Çıt!..

Hayır, çıt değil, biraz daya seyredersem, fotograf makinesinin çıtı yerine çat diye ben çatlıyacağım!

İstanbula seyyah mı çekmek istiyoruz?.. Hiltona ne hacet? Avrupalıları, Amerikalıları hayran edecek bu pisliklerimiz, bu geriliklerimiz, bu sefaletlerimiz dururken!

1 Mart 1956

HAKİKAT MEVSİMİ

Bir Milletvekili, D.P. Grupu toplantısında:

— Artık hakikatleri söylemenin mevsimi geldi, demiş!

Biz bu itiraftan evvelâ şu hakikati öğrendik: Demek, kavun, karpuz mevsimi; domates, hıyar mevsimi; incir, üzüm mevsimi; lâhana, pırasa mevsimi gibi, bir de hakikatleri söyleme mevsimi varmış!.

Demek Hüseyin Cahit Yalçın'ın, seksen yaşında, ak saçlariyle hapishaneye girişinin tek sebebi var: Hakikatleri mevsimsiz söylemek!

Demek Kasım Gülek'in başına gelenler, ağzını mevsimsiz açışından!

Demek, terlememek, yahut üşümemek için nasıl mevsimine göre giyinmemiz lâzımsa, siyasî bir nezleye tutulmamak için de mevsimine göre ağız açmamız, kalem oynatmamız lâzım!

Tecrübeli cedlerimiz «Boğaz dokuz boğumdur» demişler. Bir lâkırdıyı dokuz kere yutkunmadan söylemiyeceksiniz. Şimdi de öyle: Dokuz kere politika takvimine bakmadan yazmıyacak, konuşmıyacaksınız!

Hani, kış aylarında bazı bahar rüzgârları eser: Tatlı, ışıklı rüzgârlar... Bakarsınız, bir sabah, ağaçlar yeşermiş, erikler, bademler çiçek açmış... Sonra, bir ayaz, bir don, hepsi yanıverir!

Hakikatler de böyledir: Vaatlere kandınız, tebessümlere inandınız mı? Tamam!.. Ümitlerinizin bütün çiçekleri, bütün yaprakları, bütün tomurcukları yandı, kavruldu demek!

Bunun içindir ki, memleketimizde hakikat, eroin gibi, esrar gibi, kaçak mal gibi, kulaklara fısıldanarak, daima gizli satılmıştır:

— İşittin mi? İngiltereden gemi alacağım diye...

— Yaaa...

— Duydun mu?.. Japonyaya pirinç sataçağım diye...

— Yaaa...

— Haberin var mı? Boğaz içinde turistik yalı yapacağım diye...

— Yaaa...

Şimdi, sayın milletvekilimiz, siyasî bir meteorolog edasiyle haber veriyor:

— Artık hakikatleri söylemenin mevsimi geldi!.

Teşekkür ederiz. Yalnız, verdiği müjdeyi lûtfen tamamlaması da lâzımdır: Bu mevsimin geldiğini gazeteler mi yazacak, radyolar mı ilân edecek, kimden duyacağız, kimden öğreneceğiz?..

Bunu bilsek de, bazı hakikatler henüz hamken dalından koparılmasa, bazıları da bekletile bekletile çürütülmese!

15 Aralık 1955

NASIL SEVİYORUZ?

Erkeklerin kadınları nasıl sevmeğe başladıkları artık malûm: Eskiden ölesiye idi, şimdi öldüresiye!.. Kalem yerine bıçak, kelime yerine kurşun!..

Kadınların erkekleri nasıl sevdikleri de pek meçhul değil: Gönülleri şu mektep kaçgını, meteliksiz Hollywood züppesinde... Akılları da şu para babası evvel zaman horozunda!..

Erkek kadını nasıl öldüresiye seviyorsa, kadın da erkeği hemen hemen öyle: Yiyesiye, içesiye ve yolasıya!

Ama, ben asıl buna, bu iki cinsin birbirine karşı beslediği yamyam sevgiye şaşmıyorum. Hani, daha bir kaç hafta evvel, nutuklarla, çığlıklarla, ahlar ve oflarla Beşyüzüncü Fetih Yılını kutladığımız İstanbul yok mu?.. Onu nasıl seviyoruz, işte asıl şaştığım şey bu!

Tören edebiyatı bir tarafa... Gelin, başbaşa verip, şu güzel şehri, devletçe, milletçe, hattâ İstanbulluca ne biçim sevdiğimizi bir inceliyelim:

İmar, nam-ı diğer bayındırlık namına, Cumhuriyettenberi ne yaptık?. Boğaz kıyılarındaki tütün ve kömür depolarından başka?.. Meşrutiyetin yaktığı Çırağan sarayı bile hâlâ suların aynasında mermer iskeletini seyrediyor.

Göksu, edebiyatta iki cümle ile üç mısradan ibaret artık... Kâğıthane ise, çingenelerin bile çadır kurmadığı bir bataklık!

Toprağı altın bahasına çıkan Bebek, koydaki ağaçlıklı bahçeyi kaybetmiş: şimdi, ezan sesiyle meyhane çalgısının karıştığı, etrafı kaldırımsız bir mezbele!

Vali konağı caddesindeki çocuk bahçesi, it güruhunun keyif çattığı bir açık hava umumhanesi!

Taksim gazinosu, belediye kontrolünün kapı deliğinden bile bakamadığı en âdi meyhane, en pis aşçı dükkânı!

Sonra?..

Sonra, pek meşhur olan âb-u hevası var ama, bahsetmeme önümdeki dibi yeşil yosunlu su şişesiyle suratıma konup kalkan karasinekler imkân vermiyor!

Güzel İstanbulun fahrî âşığı İstanbulluya gelince: tükrük hokkasına çevirdiğimiz kaldırımlar, kalfa zevkine bıraktığımız kaçak inşaat, sofra artıklarını döktüğümüz deniz kıyıları, bir kır yemeğine feda ettiğimiz çamlıklar, bu güzel şehri ne kadar sevdiğimizi ispata yetmez mi?

Güzel İstanbul, sana karşı olan sevgimiz de, galiba zabıta vak'aları arasına giren aşklarımızdan farksız!

9 Temmuz 1953

KELEPİR!

İnsan oğlunun baş merakı galiba bu: Kelepir!..

Mahmutpaşa yokuşunu tırmanınız. Önü en kalabalık dükkân:

— Kelepiiiir!..

Diye hıçkıra hıçkıra bağıran tezgâhtarınkidir.

— Top atan tüccarın malı bu yolcular!..

Feryadını duyduk ,mu, iflâhımız kesiliyor: Çorap gömlek, don, fanilâ, ne olursa olsun, yoklamadan, koklamadan mutlaka alacağız!.. Kelepir bu, kaçırılır mı hiç?..

Akşam, eve koltuklarımız kabara kabara döneceğiz elbet: Rengi pek hoşumuza gitmese, biçimi vücudumuza pek uymasa sevinmek hakkımızdır: Kelepir yakaladık!

Fakat tuhaf değil mi, bu hastalık, bu kelepir mera-

kı, kitap gibi, mecmua gibi fikir ve sanat eseri müşterilerine de sirayet etmeğe başladı artık.

Vapura giriyorsunuz, yanşak sesli, çingene kırması bir hırpani karşınıza dikiliyor:

— Yüz kuruşluk mecmua yirmi beş kuruşa!.. Bulan vermez, çalan vermez yolcular, yirmi beş kuruşa!..

Ve başlıyor yalan yanlış isimler saymağa:

— Meşhur şair Yahya Cemal'in şiirleri yirmi beş kuruşa!.. Meşhur romancı Fehime Nadir'in hikâyeleri yirmi beş kuruşa!.. Meşhur Hollywood yıldızı Nana'nın mayolu fotoğrafları bu mecmuada yolcular!.. Yirmi beş kuruşa!..

Bakıyorsunuz, sayın bayanlar ve baylar, birer birer keseye davranmakta: Sağdan manikürlü bir genç kız eli, saldon küt parmaklı bir sporcu pençesi uzanmış:

— Ver bir tane!..

Hani utanmasa, şu ticanî takkeli ihtiyar bile alacak!..

Artık kamarada dolaşan gazete müvezzilerine bakan bile yok. Artık haftanın yeni mecmualarını, ayın resimli dergilerini sayıp döken satıcılar, kanepeler arasında beyhude dolaşıyorlar. Yolcular, bütün dikkatleriyle, biraz evvel aldıkları kelepirin sayfalarına eğilmiş, kimi ciddî gözlerle bir yazı okuyor, kimi çapkın bakışlarla bir resim seyrediyor.

Düşünüyorum: Bu mecmualar niçin battı?.. Okuyucular almadığı için!.. Peki, şimdi niçin satılıyor?.. Battığı ve artık kelepir olduğu için!..

Koltuğunda, haftanın yeni dergileriyle sallana sallana vapuru terkeden, omuzları çökmüş, yorgun müvezziin arkasından hüzünle bakıyorum: Şimdi bir tanesine el uzatmadıkları bu mecmuaları, yarın yine bu yolcular kapış kapış alacaklardır. Ama, battıktan, kelepir olduktan sonra... Belki de üzgün bir sesle:

— Aaaa, yazık... Ne güzel mecmua imiş, diyerek!

3 Aralık 1953

BAYRAMLAR, TATİLLER...

Bayramlarımız çoktur. Dikkat ediniz: Çoktur derken yalnız kendimizi düşünüyorum. Önünde, durmadan, dinlenmeden yapılacak işleri, işleri, işleri olan kendimizi...

Vilâyet, bayrağını çekmiş... Mektep, kapılarını kapamış... Fabrika, ocağını söndürmüş... Kunduracı kepengini indirmiş... Ne o?.. Kurban Bayramı!.. Arefeyi de hesaba katarsanız, beş gün beş geceniz tembelliğe kurban gitti demek!

Arkasından, taklar, taklar, taklar... Ampuller, ampuller, ampuller... Bayraklar, bayraklar, bayraklar... Ne o?.. Cumhuriyet Bayramı!.. Hele bu seneki gibi ters bir güne rastlarsa, beş gün beş gece de o!.. Oooh, hemen yan gel, safa eyle!

Biliyorsunuz, iş bu kadarla da bitmiyor: Takvimdeki resmî adiyle Ulusal Egemenlik Bayramı... 19 Mayıs Gençlik Bayramı, Şeker Bayramı!.. Aman Allahım, bu kadar bayram bolluğu içinde, ecdadımızın «Deliye her gün bayram» sözünü düşünüyorum da, aklım başımdan gidiyor.

Şimdi, bütün bunlar yetişmiyormuş gibi, Şehir Meclisimiz başımıza bir de öğle tatili çıkardı. Sebep?.. Avrupada öyleymiş!

Bizbize konuşuyoruz baylar: Söyler misiniz bana, bizim, hanımlarımızın kokorozlu şapkalarından, beylerimizin şatafatlı kravtlarından ve zenginlerimizin şahane otomobillerinden başka Avrupaya benzer nemiz var?

Siz, Balıkpazarı kadar pis bir erzak piyasası yeryüzünde gördünüz mü?.

Siz, hâlâ bostanlarına lâğım suları akan bir Avrupa şehri tanıyor musunuz?

Siz, sinekli kasap, sinekli bakkal, sinekli lokanta... hattâ, hattâ, deniz ortasında sinekli vapur biliyor musunuz?

Öğle üstü şehrin çehresine bakıyorum: Huzur içinde bir dinlenme manzarası değil, perişan bir hicret manzarası!.. Yan sokaktaki manav, dükkânın yüzüne kirli bir perde germiş, önünde oturuyor... Tütüncü, camekâna bir kâğıt yapıştırır... Ve âvare çocuklar, marangoz çırakları, işçi yamakları, nemli sonbahar rüzgârı altında, alaca yapraklı güz ağaçlarına dayanmış, bir avuçlarında ekmek, bir avuçlarında zeytin, kurtuluş saatinin ikiyi çalmasını bekliyorlar.

Şu Avrupanın tembelliğinden evvel çalışkanlığını alsak acaba nasıl olur?

İşte yüz yıllar boyu asıl beklediğimiz bayram budur: Çalışma Bayramı!

5 Ekim 1953

DEH!..
ÇÜS!..

Emniyet müdürlüğümüze, galiba hiç aklından geçmeyen bir teklifte bulunacağım: Bir muaşeret polisi kurmak!

Trafik polisi olsun, ahlâk polisi olsun, cinayet polisi olsun da muaşeret polisi niçin olmasın?

Akşamları, ortalık kararırken, yüzleri de karanlık özleri de karanlık, sözleri de karanlık öyle bir kaldırım kalabalığiyle caddeler tıkanıyor ki, hâşâ huzurunuzdan kimine «Deh!», kimine «Çüş!» diyecek resmî bir ağız mutlaka, mutlaka, mutlaka lâzım!..

İstanbula, kadını yalnız tarlada görmüş, ormanda rastlamış, dere kenarında gözetlemiş bir yığın doldu. Ayak üstü meyhanesinde iki tek parlatıp sokağa çıktılar mı, her omuz yuvarlağı, her göğüs üçgeni, her etli dudak, her sürmeli göz karşısında başlıyorlar kişneyip eşinmeğe: Dil şakasından el şakasına kadar...

İşte, muaşeret polisinin copu burada havalanacaktır:

— Çüş!..

Kadınlı erkekli, geveze bir tatlısu kalabalığı, yahut mektep kaçkını bir sürü Avare mu... Ya sinema kapısında, ayva göbek bir yıldıza karşı, ya bir vitrin önünde, göğsünde kartal kanat açmış bir örme gömleğe karşı yutkunarak toplanmış, çene çalıyorlar. Yaya kaldırımı, yolcuların değil, onların...

İşte, muaşeret polisinin copu burada da havalanacaktır:

— Deh!..

Yaka düğmesi çözük mintanından simsiyah bir kıl ormanı fışkırmış çakır keyif bir tosun... Boğazını kazıyıp, kaldırıma ispirtolu bir meze artığı bırakıyor...

Cop havada sallanacaktır:

— Çüş!..

Şehrin hareketli bir caddesi. Yirmi beş kuruş avcısı taksi, tam «Durmak yasaktır» işaretinin önünde durmuş, arkasında otomobiller, otobüsler, kamyonlar ve kamyonetler, bir müşteri bindiriyor.

Cop havada bir kavis daha çizecektir:

— Deh!..

Stadyom kapısında, sinema gişesinde, Migros önünde, kuyruğa baş olmaya çalışan bir buyruk...

Yine muaşeret polisinin tek heceli kumandası:

— Çüş!..

Her gün gördüğünüz, her gün iğrendiğiniz, her gün utandığınız bu misalleri istediğiniz kadar çoğaltmayı sizin hayalinize bırakıyorum.

Haaa, muaşeret polisi gibi bir terbiye ekipinin ağzına bu iki kaba kelimeyi, bu «Deh» le «Çüş» ü niçin mi yakıştırdığımı soruyorsunuz?

Şehri bu hale getirenlerin insanlığından şüphe ettiğim için!..

17 Kasım 1955

MERHUM YAZ!

Fıkara babası yaz, değil mi? Avucunuzu yalayın. O güler yüzlü, pembe yanaklı, kanı sıcak, gönlü ganî baba, Birinci Dünya Harbinde şehit oldu!

Ben, o güzel, o tatlı, o gamsız yazların sonuna yetiştim. Ekmeğin kilosu 30 kuruş değil, okkası 30 paraydı o zaman.

Nasıl mı eğlenirdik? Ya bahçedeki can eriğinin dalına tırmanarak, ya bostan kuyusunun başında, tahta olukta soğutulmuş taze marulda bütün bir baharı yaprak yaprak tadarak!

Kadın, ipek maşlah ve hesap işlemeli ince başörtüsü içinde bir masal meyvası idi!

Plâjda, sıcak kumdan taşmış pembe kalçaya, altın ayvası göbeğe değil, kafes deliğinde parlayan bir göze, aralık pencereden savrulan delişmen bir kahkahaya âşık olurduk!

Yılda bir, kapının önünde bir araba dururdu. Ağızlarından, gizli bir yumağın beyaz, ıslak ipliklerini sağan iki öküzün çektiği bir araba... Tencerelerde patlıcan dolmalariyle irmik helvaları, tepsilerde peynirli pideler.. Ya Alemdağına gidilirdi, ya Büyük Çamlıcaya...

Her yıl modası geçen otomobil yoktu. Her yaz biçimi değişen mayo da...

Kendi evimizde, kendi aramızda mes'ut olmayı bilirdik...

O zaman yaz, sıcak nimetini, insanlara eşit dağıtan şefkatli bir baba, güler yüzlü bir fıkara babası idi.

7 Mayıs 1953

HAFİFLİĞE DÂİR

Hayır, kürsü şeyhi gibi kadınlarımızdan şikâyet edecek değilim. Hayatımızda hafiflik, geçinmenin ağırlaştığı nisbette artıyor.

Şu gazetelerimize bir göz atınız: Hepsinin birinci sahifesinde mutlaka baldırı çıplak bir - ama en az bir - kadın fotografı var: Bu, ya Parisli kızları protesto eden İngiliz güzelidir, ya, bilmem kaçıncı kocasından boşanan bir sinema yıldızı... Etrafını çerçeveleyen haberlerse, Kore cephesinden sıçramış kan pıhtıları!.. Makalelerin başlıkları, ağır başlı bir magazin için bile hafif: «Kadın mı şehvetlidir, erkek mi?..», «Cinsî bitkinlikler ve cinsî azgınlık-

•

lar!..» yanında, ticaret odasının yayınladığı geçim endeksi!.. Ve muhakkak bir de eski Mısır Kralı Faruk'un hayatını anlatan resimli roman!..

Hani - Falih Rıfkı duymasın - insanın mürteci olacağı geliyor.

Hayatımızda hafiflik sade bu mu?.. Ya kıyafetlerimiz?.. Şu ecdadımızın kolalı gömleklerini, uzun paçalı donlarını, kürklü paltolarını, redingotlarını bir yana bırakınız.. yazın, en sıcak günlerde bile, zamane gençleri, kravatsız, eldivensiz, hattâ şemsiyesiz sokağa çıkmazlardı. Şimdi, paçası kasıklarda bir şort, kolsuz bir gömlek ve ayağın yalnız tabanını örten bir sandal... Bu anlattığım 1952 modeli erkek kıyafetidir. Bakalım, geçen seneki Bikinilerin, bu yıl ne şekil aldığını, iki ay sonra plâjlarda göreceğiz!

İşte, görüyorsunuz ki, kıyafette de Adem babamızla Havva Anamız kadar hafifleştik...

Yiyecek bahsine gelince, geçtiğimiz caddelere şöyle sağlı sollu bir bakınız yeter: Kapanan lokantaların, ahçıların yerinde şimdi muhallebiciler, pastacılar, sandöviççiler sıralanıyor... Aman Yarabbi, bir, o başında maydanozdan zümrüt tacı ile gümüş tabağa yaslanmış levrek balığını düşününüz, bir de şu, arasından incecik kaşar peyniri dilimi, kansız bir hasta derisi gibi sarkan sandviçi... Bir, üstü altın kırmızısı bağlamış baklava tepsisini hayâl ediniz, bir de şu sıhhatsiz bir yüz kadar soluk sütlâçları, muhallebileri... Artık, günde iki öğün yemeğimiz, önümüze, pırıl pırıl kalaylı tencerelerde pişip, gümüş sahanlarda değil, incecik kâğıda sarılmış iki lokma halinde geliyor!

Hayatımızda baştan başa bir hafifleme var: Okumada, yazmada; giyinmede, kuşanmada; yemede, içmede... Hattâ, güreşte bile eski ağır sıkletler yok artık!

14 Mayıs 1953

KÖREBE

Bizim, ihtikârla, vurgunla, yağmayla, istifcilikle savaşımız, çocukların körebe oyununa benziyor tıpkı: gözlerimiz gafletle bağlı, ellerimiz karanlık bir meçhulde hayallere açılmış, bir şeyler tutmak, bir şeyler yakalamak için çırpınıp duruyoruz.

Bir şeyler!.. fakat muhtekir bu, vurguncu bu, yağmacı bu, istifci bu... Balıkpazarında maydanozcu değil!.. devlet dairesinde evrak kâtibi değil!.. Hele Ankara caddesinde benim gibi muharrir hiç değil!.. Verir mi yakasını ele?.. Teslim olur mu sana kolay kolay?.. O, sürmeyi gözden çeken, o deveyi elekten geçiren hokkabaz, Zati Sungur'u masa üstünde afyon yutmuş Çinli gibi uyutur, silindir şapkasından tavşan yavrusu çıkarır!

Biz muhtekiri, serbest piyasada boru, demir, çinko arar gibi arıyoruz. Ayol o, Cadillac otomobilinde yan gelmiş, her sabah önümüzden geçiyor. Her gece, pahalı metresiyle şampanya içiyor ve dairesinin aylık kirası iki bin liralık apartımanında, Style eşyasını sonradan görmeler kalabalığına teşhir ederek partiler veriyor!

Hani eski şair «gökte yıldız arayan müneccim, yolunun üstündeki kuyuyu görmez» diye arabcası, acemcesi bol kelimelerle bir beyit söylemiştir, işte bizimkisi tıpkı öyle... Yakasına yapışıp:

— Bre zibidi, nereden buldun bu saltanat arabasını, nereden yakaladın bu pırlantalar giyinmiş kadını, nereden diktin bu kat kat sarayı?..

Diye soracağımıza, ağzımızı açmış, gözümüzü kısmış, çırpınıyoruz:

— Muhtekir aranıyor!..

Neredeyse gazetelere ilân vereceğiz: Nerede olduğunu bilenlerin insaniyet namına haber vermeleri rica olunur!

Hayır, hayır... Bizim vurguncuyla, istifci ile mücadelemiz, pek Körebe edasiyle oluyor:

Tüfek icad oldu, merdlik bozuldu,
Iğri kılıç kında paslanmalıdır!

Olmaaaz... Öyle kaçak düşmana bizim eğri kılıç kanunlarımız ne yapsın?..

2 Aralık 1954

HARİKALAR DİYARI

Harikalar diyarı neresidir, biliyor musunuz? Fransa değil, İngiltere değil, Almanya değil... Değil efendim, değil... Amerika da değil! Türkiye!..

Ne o?.. yuvarlak yuvarlak açılmış gözlerle, satırlar arasında yüzümü ne arıyorsunuz?.. Bir daha tekrar ediyorum işte: Türkiye!.

Bakıyorum, gazete sahifelerinde beş yaşında bir çocuk, Taboreye oturmuş, minnacık parmakları piyanonun

tuşları üstünde, dalgın ve düşünceli. Altında, yavrunun elleri kadar harflerle bir başlık:

36 eser sahibi 5 yaşında bir çocuk: Beril Meto!

Beril Meto, bizim tek harika çocuğumuz da değil. Hasan Kaptan, İdil Biret, Suna gibi büyük - küçüklerimiz pek çok.

Fakat bu harikalar, müsbet ve menfi harikalarla, canlı bir harikalar tezadı yaratıyor ki, işte Türkiyeyi asıl harikalar diyarı yapan budur!

Meselâ, bir çocuk kızımızın konserini Avrupa alkışlıyor. Sonra, memleket halkı bizler, radyo konserlerimize kulak tıkıyoruz.

Meselâ, Onuncu yıl marşına göre: «Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız!» Ama, toprakaltı kovuklarda barınan köylülerimizle, ama, gecekondu kulübelerimizle, ama, Arnavut kaldırımı yollarımızla, ama dağa kadın kaldıran şoförlerimizle yirminci asır sonlarında ilkçağ insanları gibi varız.

Harikalar diyarında yaşıyoruz: Beyaz peynir karaborsada! sinema bileti karaborsada! su borusu karaborsada! imtihan sorusu karaborsada!

Harikalar diyarında yaşıyoruz: mektep var, kitap yok, kitap var, öğretmen yok. Öğretmen var... Öğrenen yok!

Harikalar diyarında yaşıyoruz: tarla var, tarla var, tarla var, Çiftçi var, çiftçi var, çiftçi var, Traktör var, traktör var, traktör var. Hattâ yağmur yağmadığı halde mahsul var. ama, meydanda buğday yok!

Harikalar diyarında yaşıyoruz: gazete var, muharrir yok. Matbaa var mürekkep yok.. Mecmua var, kâğıt yok... Hasta var, hekim var, eczane var, ilâç yok!

Ve nihayet beş yaşında otuz altı eser veren çocuğumuz var da elli beş yaşında nice sayın profesörlerimizin tek eseri yok!

Hakikaten harikalar diyarında yaşıyoruz!

4 Kasım 1954

ŞOFÖR!

Eski şoförleri hatırlıyor musunuz? Ne olgun, ne babacan adamlardı onlar. Çocuğunuzu bindirir, Bebek sırtlarındaki Kolleje, yaz, kış, korkusuz, üzüntüsüz gönderebilirdiniz. Karınız, kızınız, onun himayesinde Florya kıyılarına gidip gelebilirdi. Gözünüz hiç arkada kalmadan...

Şimdi, ne yalan söyleyim, değil ailemi, kendimi emanet edecek şoför az... Tosunlarım darılmasınlar bana, hem de pek az!

İşte, İzmirden İstanbula ölümle korkutularak kaçırılan iki kızın macerasını bu sabah gazetelerde okudum... Buna benzer haydutluklar, bir, iki, beş değildir.

Bazı günler, önümdeki şoförn ensesinden korkuyo-

rum. O tarak görmemiş, kepek dolu, lif saçlar, o mesamatı tıkanmış, siyah, yağlı ense bir hal tercümesidir: Okudukça insanın tüyleri ürperir!

Sağ elini, sevgili boynuna atar gibi direksiyona atmış, sol omuz ve sol kol pencereden dışarıya, sigarasını tüttürerek arabayı bir sürüşü vardır ki, Allaha emanet!

Bir tanesine:

— Aman arkadaş, biraz yavaş, acele işim yok, diyecek oldum, cevabı, dişlerinin arasından tükürük gibi attı:

— Benim var!..

Tehlike yalnız gidişinde mi? Hayır... Binişi bir dert, inişi bir dert... Zamane şoförü, müşteriyi şöyle göz uciyle tartıyor. Keyfine göre değilseniz, o ağızla söyleyim: Boş ver, iş yok!..

Saat ne yazdı?.. Bir lira mı? Bir buçuk lira takdim ederseniz, sadece öfkeli bir sükût ile kurtulabilirsiniz. Teşekkür mü istiyorsunuz? Yook, bu kelime lüks tarifeye girer: Yüzde üç yüz!

Bazı eski tanıdıklara rastlıyorum: Kendileri de arabaları gibi ihtiyarlamış: yüzleri, yılların mihnetiyle bumburuşuk, döşeme yüzleri de öyle. Fakat, her ikisi de temiz... Zaman zaman gizli bir iç çekişle motör sarsılıp hırıldarken, kendileri de göğüs geçirerek dert yanıyorlar. Hancı ile yolcu şikâyette birleşiyoruz.

Hayır, hayır, şoförlük kibar ve şık bir meslektir.

— Haydi, vatandaş, hizmetindesin!

Diye eline teslim edeceğimiz arabada, bir şoför, her gece Boğaziçi meyhanelerine hovarda taşımaz. Onun asıl müşterileri, aile kadınları, efendi ihtiyarlar, genç ve namuslu kızlardır.

Böyle bir meslek adamına ehliyet, yalnız teknik imtihaniyle verilemez.

28 Ekim 1954

GALATA

Hele ortalık karardıktan sonra, Beyoğlundan geçen bir aile, en az bir hafta yüzyüze bakamaz: Baba kızından utanır, anne oğlundan ve hepsi birbirinden...

Bir kaç yıl var ki, İstiklâl caddesinde, rezalet ilân-ı istiklâl etti: Ağızlarda salyalanan her kelime, yüzlerde yırtılan her kahkaha, bakışlarda cıvıyan her mâna bir zabıta vak'asıdır!

Beyoğlunda, artık Türkçe susuyor, Rumca susuyor, Ermenice susuyor, Yahudice susuyor. Konuşan tek dil var: Argo!

Sayın Fahreddin Kerim'e tavsiye ederim:: Bir gece, zenne kılığına girip Galatasaraydan Taksime doğru yürüyüversin. Vali konağına varıncaya kadar - en az - kulaklarının bikrini kaybeder!

Sakın beni sakalsız bir politika Ticanisi sanmayınız. Dizlerimi döve döve:

— «Ah şu demokrasi!» diyecek değilim.. Şikâyet ettiğimiz Beyoğlunu, demokrasi değil, biz yaktık.

Nasıl mı?...

Galata sokaklarını İstiklâl caddesine taşıyarak!

Galata!...

Eğer hafızanızın gözleri yirmi yılın gerisine bakabiliyorsa, Domuz sokağındaki Aynalı birahaneyi, Köprü başındaki Cenyo'yu, Rıhtım boyundaki gemici meyhanelerini görür... Yalnız o kadar mı? Ya çalgılı balozlar?. Ya kantolu tiyatrolar?... Ya Kömürcü sokağının kapısı her hovardaya açık şehvet evleri?

Bugünkü Galatada bunların hiç birisi yoktur artık.

Şimdi, meyhane, Beyoğlunda, birahane Beyoğlunda, kumarkane Beyoğlunda, hattâ öteki hane de Beyoğlunda...

Beyoğlu, bir milyon insanın, hangi bir milyon? Bütün Türkiyenin müşterek eğlence yeri haline gelmiştir. Biz, hesap kaidelerini inkâr eden bir karar ile ayni cinsten olmayan şeyleri bir arada toplamak istiyoruz. Olur mu?. Olmadığı meydanda!.

Siz söyleyiniz bana: Bir Holivut filmini, Galata apaşiyle Üniversite gencine, lise kızile Abanoz sürtüğüne, yanyana seyrettirebilir misiniz?

Zavallı Beyoğlu, seni Galataya bıçaklattık!...

15 Mayıs 1952

SEYYAHLARA EĞLENCE!..

Malûm ya, bizim yutkunarak, iç çekerek, diz döverek hasretini çektiğimiz bir sevgili vardır. Aklı az, parası çok bir sevgili... Hani, bir ayartmanın yolunu bulabilsek, işimiz iş: Belediyenin boş kasasından Bedestenin boş kesesine kadar, hepimizin cebi Amerikan dolariyle dolacak!

Ondan sonrası kolay; Asma köprü mü istersin? Yap!.. Şişliden Beyazıda tünel mi istersin? Yap! Belediye sarayı, Vilâyet konağı, Opera binası mı istersin? Yine yap!...

Seyyah denen devlet kuşundan bahsettiğimi anladınız elbet.

Fakat, gel gelelim, bu havaî mahlûkun şehrimize konmasiyle uçması bir oluyor.

Neden mi?

Gazetelerimizin verdiği habere bakılırsa, eğlenecesizlikten!..

İşte, ben de buna şaştım. Hem de çok, çok, çok şaştım.

Efendim, bir Amerikalı Pariste, Londrada, Romada gülmeyebilir, eğlenmiyebilir. Çünkü Fransada otel, Londrada lokanta, İtalyada bar, New-York'takilerin yanında birer gecekondudur.

Ama, İstanbul öyle mi?... Bir Amerikalı seyyaha günde on parmağını ısırtmak için şehrin içinde on dakika dolaşmak yeter de artar bile...

Durun, şu kçücük sayfada tecrübesini yapalım:

— İşte sayın misafirimiz, İstiklâl caddesindeyiz... Pardon, çamura mı battınız? Eh, olağan şeydir bu, kusura bakmayın!.. Karşıda sıra sıra dükkânlar: Birinin camekânmda, içinde ışık yanan bir naylon bacak: Çorapçı!... Yanında, tepe aşağı yüzülmüş koyunlar sarkan bir başka vitrin: Kasap!... Onun yanında, buğulu camlar arasında güller, sünbüller, karanfiller açmış bir bahar man-

zarası: Çiçekçi ve onun yanında kapısından kızgın zeytinyağı dumanları savrulan bir meyhane ve onun karşısında da, sömürge mimarisinin son örneği bir mabet: Ağa camii!... İşte, sayın seyyah, bizler, burada yiyor, burada içiyor, burada giyiniyor ve burada ibadet ediyoruz: Salonumuzun çiçeğinden, mutbağımızın etine kadar hepsi bu caddede... Hattâ sinemalarımız bile!

Haaa, şu ön ve arka kapısından hevenk hevenk insanlar sarkan seyyar kümesi mi merak ettiniz?.. O, bizim nakil vasıtalarımızdan biridir: Tramvay!.. Neresinden mi girilir, dediniz? Neresinden girebilirseniz! Neresinden mi çıkılır, diyorsunuz? Neresinden çıkabilirseniz!.

İşte Karaköye geldik. Bakalım, sizin üç katlı asma köprüleriniz bizim Galata köprüsüne benziyor mu?..

Lûtfen bir kenara çekilip temaşa buyurunuz. Burası nakil vasıtaları müzesidir: Limanda, rüzgâr bekliyen yelkenli mavnalardan son sistem denizaltıya kadar işte hepsi karşınızda duruyor. Köprü üstünde, sütçü beygirinden motosiklete, atlı arabadan hususî otomobile, kamyondan sırt hamalına kadar ne ararsanız bulunur. Köprü altında ise, bir mahalle yaşıyor!

Eveeeet!.. Ağzınız hayretle açıldı... Bir şaheser, değil mi?. Fakat siz, mübarek cedlerimizin, narin kollarını göğe uzattığı büyük anıta, Yenicamiye değil, karşısındaki bizim yaptığımız sefil barakalara daha çok şaştınız sanırım!...

Sapınız şu sokağa... İşte, Balıkpazarı!... İstanbul halkının bütün gıdası, yağı, şekeri, pirinci, unu, peyniri, zeytini, midelerimize bu mezbeleden gelir! Şu çirkefler içinde sürünen uskumrular, lüferler, barbunyalar, birazdan lokantalarımızda tavalara atılacak, ızgaralara konacaktır!

Daha?... Daha görmek, eğlenmek, şaşmak isterseniz, hay hay.. Fetih kapılarının kovuklarındaki gecekondular sizi bekliyor!

10 Mart 1953

NİNNİ!

Türk cemiyetinin millî bünyesi içinde, dansiyle, kumariyle, içkisiyle, âşıkiyle, kavgasiyle ve nihayet mahkemelere düşmüş boşanma dâvasiyle temelleri sarsılan bir tek, bir tek, bir tek sinema ailesi istemiyoruz. Bizim geleneğimizde izdivaç, Holivut macerası değildir. Türk vata-

nının dağı, taşı, her yeni yuvadan, bir yıkılma çatırdısı değil, bir beşik gıcırtısı bekliyor.

Bir çift çocuk kolu: İşte her yeni yapının iki temel direği!

Ana - baba olmamış bir karı - kocanın, nikâhı bile kunt bir temele oturmuş sayılmaz!

Çiftler arasında en sağlam bağ, küçücük elleri, kadınla erkeğin yakalarına yapışmış bir çocuktur. O pembe kilitleri çekip koparmak, nişan yüzüklerini sıyırıp atmak kadar hissiz ve kolay olmaz!

Çocuk, ailenin ahlâkıdır: Kadına ve erkeğe, bağlılığı, çalışkanlığı, tutumluluğu emreder.

Türk kızı, mebus oldu, doktor oldu, hâkim oldu, şoför oldu. Fakat onun en şerefli vasfı anne olmaktır.

Tahsil kadına bir çok şeyler öğretirken kadınlığını unutturmamalı. Her hayat kadınında, Türk milleti bir anne kaybediyor!

İlimde, fende, sanatta, daima iş bölümüne gidilirken iki insan cinsi arasındaki en tabiî iş bölümünü niçin ihmal etmeli?

Evin içi ile dışı, kadınla erkeği kendi öz vazifelerine çağırıyor.

Bize, vücut güzelliklerini toprağa kadar saklamak hırsiyle kendini kısırlaştırmış kadınlar değil, onu yavrularına vermekten haz duyacak cömert anneler lâzım. Kendimizi, yüzümüzle, sesimizle, emellerimizle çocuklarımızda yeniden doğup büyüyor görmek, bize fâniliğimizi unutturacak en güzel ebediyet tesellisi değil midir?

Düğünden bir yıl sonra, nüfus kütüğüne yeni bir isim yazdırmıyan ana - babayı, «Millî suçlar» defterine yazmalıyız.

Türk kızı, radyoda türküler çağırıyor, dünya sahnelerinde operalar söylüyor. Ne mutlu!.. Fakat, onun dudaklarına yakışacak en güzel güfte ve bestenin, beşik başında söyliyeceği ninni olduğuna hiç şüphe etmemeli.

BÜYÜK MERHAMET

Ağustos'du. Sıcağın bayılttığı pembe bir akşam denizine karşı oturuyordum. Ansızın Anadolu Kulübünün bahçesi karıştı. Önünü ilikleyerek koşanlardan, kadehini bırakıp ayağa kalkanlardan, pudrasını tazeleyen telâşlı kadınlardan anladım: Atatürk gelmişti.

Kuytu bir köşedeydim: Nefti yapraklarından acı bir koku tüten, eski, soylu bir ağacın altında.

Biraz sonra, zamanın Dahiliye Vekili, kırmızı toprak yolun ucunda göründü. Yaklaştıkça belirtisi artan bir gülümseyişle bana doğru geliyordu. Kendisine doğru yürüdüm:

— Reisicumhur Hazretleri, refikanızla beraber yemeğe dâvet ediyorlar, dedi.

Sofra hatırımdadır: Hamdullah Suphi, Saffet Arıkan, Ahmet Ağaoğlu, Maarif Vekili Necati, Mithat Cemal, İbrahim Alâaddin, Kılıç Ali...

Çiçeklerle süslü beyaz, uzun masanın son ucuna gitmiştim. Zârif bir ev sahibi dikkatiyle tam karşılarına çağırdılar. Oturduk. Bir saat çeşitli konuşmalarla geçti:

— Ruh nedir?..

Târiflerin hiç birini beğenmiyor, çok zeki, çok sevimli itirazlarla karşısındakileri şaşırtıyordu.

Bu bahis, yine kendisinin âlicenap bir cümlesiyle kapandı:

— Arkadaşlar, selâhiyetinize hürmet etmemek mümkün mü?.. Benim itirazlarım, sizleri konuşturabilmek içindi... Teşekkürler ederim...

Sonra, bir kelimeden, bahis politikaya atladı. Sofra elektriklenmişti:

— Zâlim!..

Bu kelime, Atatürk'ün dilindeki tatlı Rumeli şivesiyle sertleşiyordu. Yüzüne içimiz titreyerek bakıyorduk. Gözlerinin mavi bebekleri şimşek şimşekti.

— Ben... Mustafa Kemal zâlim!

Bunu, tanınmış bir Türk kadını, Amerika'da onun için söylemişti.

Kadehinden büyük bir yudum içti. Sofrada mezar taşları kadar dilsizdik. O konuştu:

— Ben hayatımda bir tavuk kesmedim... Kesemem... Elim varmaz buna!..

Yüzü, anlatılmaz bir ruh acısiyle çizgi çizgi yaralıydı. Nerdeyse, iki gözbebeği iki damla yaş olup yanaklarından akacak sanıyordum.

Yumruğu, bileğinden kopmuş gibi, masaya düştü:

— Türkiye Cumhuriyeti bir ihtilâlden doğdu, dedi, millî bir ihtilâlden... Siz, tarih içinde, anca konbeş kurban vermiş ihtilâl gördünüz mü?..

Sesini, tekrar kadehinden aldığı bir yudumla yumuşattı:

— Eğer ben, on beş bedbahtın asılmasına göz yumdumsa, bu neyi anlatır, bilir misiniz? Benim zâlim olduğumu mu?. Hayır... Tam aksine, ne kadar merhametli olduğumu!

Artık fırtınası yatışıyordu. Artık yüzüne bakabiliyorduk.

— Benim kalbim, dedi, asırlarca ezilmiş, asırlarca çefa çekmiş bu millete, o kadar muhabbetle, o kadar şefkatle doludur ki, on beş kişiyi on beş milyon uğuruna feda ettim!.. Yüreğimdeki büyük merhamet, küçük merhamete üstün geldi!

Bu eski hâtıra, Atatürk'ün altın devrini, İstiklâl Mahkemelerinin kana buladığı bir cellâtlar idaresi gibi suçlandıran maksatlı politika kımıldanışlarına karşı yazılmıştır.

28 Mayıs 955

KIZ MEHMET!

Isparta köylülerinden bir... Bir gencin başına geleni okudunuz mu?.. «Bir» dedim ve nokta, nokta, nokta, durdum: Kalemim kelimesini seçemedi. Ne yazmalıydım acaba?.. «Bir kız» mı?.. Hayır!.. «Bir delikanlı» mı?.. Yine hayır!..

Bu genç, önce bir köylü kızmış: Fadime... Sonra, cinsiyetinde acaip değişiklikler belirmiş. Almışlar, İstanbula getirmişler, bir hastahaneye yatırmışlar... Ve kapıdan, ür-

kek adımlarla salına salına giren gelinlik taze, operatörün neşteri altına yatınca, — çobankuşağı altından geçenler gibi — güveylik bir delikanlı oluvermiş!

Fadimecik, artık Mehmetciktir: Pazıları kabarmış, kasketi yanda, kaytan bıyıklı bir Mehmetçik!

Köy, bir kız kaybetmiştir ama, bir erkek kazanmıştır. Köy halkına da, kadınlı, erkekli, büyüklü, küçüklü bir şaka, bir eğlence mevzuu!..

Artık, Mehmedin adı, dillerde «Kız Mehmet» dir!..

Mehmetçik, bir türlü çarşıya, pazara çıkamıyor. Bir türlü kollarını sallaya sallaya köy kahvesine gidemiyor: Ağaların gözünde hâlâ Fadimedir o!..

Fadimecik, bir türlü komşuya, çeşmeye de çıkamıyor. Bahçeye, tarlaya da gidemiyor: Bacıların gözünde artık Mehmettir o!..

Kızlar erkekliğiyle, erkekler kızlığiyle alay edip durmaktadırlar...

Kız Mehmet!.. Köyün tek eğlencesi budur şimdi!

Nihayet bir sabah, nemli güz rüzgârı, sararmış yaprakları ürpertirken, bir yolcu, bir ağaç dalında sallanan bir hayal görüyor: İnce, uzun, toprağa doğru süzülen bir hayal!..

Bu hayal, Kız Mehmettir!

Ruhunda iki ayrı duygu, aylarca çatıştıktan sonra, Kız Mehmet, kurtuluşu ölümde bulmuştu demek!

Demek Mehmetçik, erkek vücudu içinde, hâlâ bir genç kız hassasiyeti taşıyormuş!..

Ve demek, Fadimecik, köyün şakalarını artık erkekliğine yediremememiş!..

Zavallı Kız Mehmet, sen kurtuldun... Ama, sağlığında gülen hemşehrilerin, senin acından nasıl kurtulacaklar acaba?

17 Aralık 1953

Kapak resmi : Haşmet Akal

YENİ MATBAA

İstanbul — 1956

İnsan güldüğü kadar insandır.
MOLIÈRE